

ទស្សនៈសុខភាពសង្គមគំនិតច្នៃប្រឌិត

ឆ.ស. ២០១៩

พ.ศ. 2569

ธรรมนูญสุขภาพะคนข้ามเพศ

พ.ศ. 2569

- ที่ปรึกษา :** คณะกรรมการขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพะคนข้ามเพศ (คขพ.)
- บรรณาธิการอำนวยการ :** นพ.สุเทพ เพชรมาก เลขธิการคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ
นพ. อภิชาติ รอดสม รองเลขาธิการคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ
สำนักนโยบายสาธารณะเขตเมือง (สข.ม.) สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (สช.)
- คณะทำงานร่าง :** ณัฐกมล ศิวะศิลป์ (พริส)
ณัฐนิชิตติ ภิญาปัญญา (นิกกิ)
แก้ว ปานเพ็ชร (แก้ว)
ชีซ่า ฤทธิวงศ์
โกสุม โอมพรนุวัฒน์ (จ๊ก)
กรกนก ใจแก้ว (มุก)
ณัฐพร มโนใจ (เก่ง)
พัชร์วิไล สหุณาฬ (ไก่อ)
รีน่า จันทรอำนวยการสุข
พีรานิ ศุภลักษณ์ (เอมิ)
ปาณิสรา สกุลพิชัยรัตน์ (ปอย)
ริตตี้ สอนสมสุข (ริตตี้)
เด่นชัย ศรีกรองทอง (นัท)
ปาหนัน พันธวงค์
- บรรณาธิการ :** ณชเล บุญญาภิสมภาร (ฮั่ว)
รติ แต่สมบัติ (โน้ต)
กฤติมา สมธิธิพล (เจ็บบ)
ศิริวิทย์ กมลธรรมศิษฐ์ (จิม)
กันต์ ธาดาลิณันท์ (แพร)
อาทิตยา อาษา (นู้ก)
สุมาลี โตกทอง (จ๊อด)
ทิพย์ไพลิน คำดี (มุก)
- พิมพ์ครั้งที่ 1 :** เดือนมีนาคม 2569 จำนวน 500 เล่ม
- พิมพ์เผยแพร่โดย :** สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ 88/39 หมู่ที่ 4 ซอยติวานนท์ 14
ตำบลตลาดขวัญ อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี 11000
โทรศัพท์ 0 2027 8844 อีเมล nhco@saraban.mail.go.th
- พิมพ์ที่ :**

บทนำ

ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา แม้การเคลื่อนไหวเพื่อสิทธิของคนข้ามเพศและผู้มีความหลากหลายทางเพศ จะสร้างความก้าวหน้าหลายประการในระดับโลก แต่ในเวลาเดียวกันก็เกิดกระแสการต่อต้านสิทธิของคนข้ามเพศ ที่ทวีความเข้มข้นขึ้นในหลายภูมิภาค ไม่ว่าจะเป็นการผลักดันกฎหมายหรือมาตรการที่จำกัดการแสดงออก ทางเพศสภาพ การลดทอนสิทธิด้านสุขภาพและการศึกษา ตลอดจนการสร้างวาทกรรมทางการเมืองที่ตีตรา ความหลากหลายทางเพศว่าเป็นภัยต่อสังคม ปรากฏการณ์ดังกล่าวสะท้อนแนวโน้มการถอยหลังของสิทธิมนุษยชน ในบางบริบทและส่งผลให้ชุมชนคนข้ามเพศต้องเผชิญกับความไม่ปลอดภัย ความเกลียดชัง และการเลือกปฏิบัติ ในรูปแบบใหม่ที่ซับซ้อนมากขึ้น ขณะเดียวกันขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อสิทธิของคนข้ามเพศทั่วโลกยังเผชิญ กับความท้าทายด้านทรัพยากรอย่างมีนัยสำคัญ โดยงบประมาณสนับสนุนองค์กรและโครงการที่ทำงานด้านสิทธิ ของคนข้ามเพศยังคงมีสัดส่วนต่ำมากเมื่อเทียบกับประเด็นสิทธิมนุษยชนด้านอื่น ๆ ซึ่งปัจจัยที่สำคัญคือแหล่งทุนใน ประเทศและระหว่างประเทศมีแนวโน้มปรับลดงบประมาณ หรือเปลี่ยนลำดับความสำคัญของการสนับสนุน ส่งผลให้ กลุ่มองค์กรที่นำโดยคนข้ามเพศจำนวนมากต้องทำงานภายใต้ข้อจำกัดด้านทรัพยากร แม้ในบริบทที่ความต้องการ การคุ้มครองสิทธิ สุขภาวะ และการเข้าถึงบริการพื้นฐานของชุมชนมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสถานการณ์ ดังกล่าวทำให้การพัฒนากลไกเชิงนโยบายและโครงสร้างภายในประเทศให้ยั่งยืนกลายเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่ง

อย่างไรก็ตาม การเคลื่อนไหวเพื่อสิทธิของคนข้ามเพศและผู้มีความหลากหลายทางเพศในประเทศไทยเอง ได้สร้างความเปลี่ยนแปลงสำคัญต่อสังคม นำไปสู่ความก้าวหน้าเชิงกฎหมาย อาทิ การผลักดันกฎหมายสมรส เท่าเทียม การสร้างการตระหนักรู้เรื่องความหลากหลายทางเพศ การพัฒนาบริการสุขภาพที่ตอบสนองต่อความ ต้องการเฉพาะของคนข้ามเพศและเพศหลากหลาย การสนับสนุนให้เกิดคลินิกสุขภาพเพศ สวัสดิการด้านสุขภาพ ที่เกี่ยวกับการยืนยันเพศสภาพ การเข้าถึงการตรวจรักษาโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ ตลอดจนการเสริมพลังชุมชน เพื่อสร้างพื้นที่ปลอดภัยทางสังคม ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงบรรยากาศทางสังคมที่เปิดรับความหลากหลายมากขึ้น อย่างไรก็ตามยังมีอุปสรรคเชิงโครงสร้างที่สำคัญที่สุด นั่นคือ การที่ประเทศไทยยังขาดกฎหมายรับรองอัตลักษณ์ทาง เพศสภาพและการจัดสรรทรัพยากรสวัสดิการที่ครอบคลุมทุกมิติของชีวิตของคนข้ามเพศและเพศหลากหลาย ซึ่งอุปสรรคดังกล่าวไม่ได้ส่งผลต่อสุขภาวะของคนข้ามเพศและเพศหลากหลายในมิติใดมิติหนึ่งเท่านั้น หากแต่เชื่อมโยงทับซ้อนกับปัจจัยด้านเศรษฐกิจ สถานะทางสังคม อายุ อาชีพ แหล่งที่อยู่อาศัย และความสามารถ ในการเข้าถึงทรัพยากรของรัฐ การเลือกปฏิบัติ การถูกรังแกในสถานศึกษาและสถานที่ทำงาน การขาดข้อมูลและ งานวิจัยเชิงหลักฐานเกี่ยวกับสุขภาวะของคนข้ามเพศ การจำกัดการแสดงออกทางเพศสภาพ ตลอดจนความ ไม่มั่นคงในการจ้างงานล้วนแล้วเป็นปัจจัยที่บั่นทอนความมั่นคงทางสังคมและเศรษฐกิจ ควบคู่ไปกับเชิงโครงสร้าง ที่บั่นทอนสุขภาวะโดยตรง ทั้งนี้แนวคิดของ “สุขภาวะ” ในธรรมนูญนี้อ้างอิงตามความหมายของสำนักงานกองทุน สนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ว่าไม่ได้หมายถึงเพียงการไม่มีโรคภัยไข้เจ็บ แต่หมายถึงการมีคุณภาพชีวิตที่ ดี และสามารถใช้ชีวิตอย่างมีศักดิ์ศรี ซึ่งอ้างอิงและสอดคล้องอย่างแนบแน่นกับนิยาม “สุขภาพ” ตามพระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. 2550 มาตรา 3 ที่บัญญัติไว้ว่า สุขภาพหมายถึงภาวะของมนุษย์ที่ สมบูรณ์ทั้งทางกาย จิต ปัญญา และสังคม เชื่อมโยงกันเป็นสุขภาพองค์รวมอย่างสมดุล และภายใต้การมองสุขภาพ

แบบองค์รวมนี้ยังสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 มาตรา 27 ที่รับรองหลักความเสมอภาคและการห้ามเลือกปฏิบัติด้วยเหตุแห่งเพศ

นอกจากนี้ รัฐธรรมนูญสุขภาพะคนข้ามเพศฉบับนี้ ยังถูกจัดทำขึ้นโดยสอดคล้องกับเจตนารมณ์ของ **รัฐธรรมนูญว่าด้วยระบบสุขภาพแห่งชาติ ฉบับที่ 3 พ.ศ. 2565** ซึ่งจัดทำขึ้นตามบทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. 2550 ที่ถูกใช้เป็นแผนที่นำทางและเข็มทิศนโยบายสุขภาพของประเทศไทย โดยมุ่งเน้นการขับเคลื่อนมีเป้าหมายสูงสุดคือการสร้าง "ระบบสุขภาพที่เป็นธรรม และไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง" มุ่งจัดอุปสรรคเหล่านี้อย่างเป็นระบบ รัฐธรรมนูญสุขภาพะคนข้ามเพศจึงทำหน้าที่เสมือนกลไก พิฆาตหรือหลังพิงเฉพาทางที่มาช่วยขยายผลและอุดช่องว่างของระบบสุขภาพหลัก เพื่อเป็นเครื่องมือและแนวทางการขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะเสริมสร้างความเข้มแข็งของกลไกการดูแลสุขภาพที่รองรับความหลากหลายทางเพศ และเป็นการสร้างหลักประกันว่าการส่งเสริมสุขภาพ สวัสดิการสังคม จะครอบคลุมถึงประชากรที่เป็นคนข้ามเพศและเพศหลากหลายอย่างเท่าเทียม ผ่านการยึดถือสุขภาพะในฐานะกระบวนการของการยอมรับตัวตน การมีศักดิ์ศรี และการดำรงชีวิตอย่างเต็มศักยภาพของคนข้ามเพศในทุกมิติ เพื่อสร้างความมั่นคงทางสังคมและเศรษฐกิจควบคู่ไปกับการส่งเสริมสุขภาพ

รัฐธรรมนูญสุขภาพะคนข้ามเพศฉบับนี้ถือเป็นรัฐธรรมนูญสุขภาพะฉบับแรกในประเทศไทยที่มุ่งเน้นสุขภาพะของคนข้ามเพศอย่างครอบคลุม โดยยึดโยงความหมายของ “คนข้ามเพศ” ว่าเป็นบุคคลผู้ระบุอัตลักษณ์ทางเพศสภาพของตนแตกต่างจากเพศกำเนิดและอาจมีการแสดงออกทางเพศสภาพแตกต่างไปจากบทบาททางเพศที่สังคมคาดหวัง ในการจัดทำรัฐธรรมนูญสุขภาพะฉบับนี้ การนิยามความหมายของคนข้ามเพศและเพศหลากหลาย อ้างอิงตามหลักการว่าด้วยรสนิยมทางเพศ อัตลักษณ์ทางเพศ การแสดงออกทางเพศทางเพศสภาพ และคุณลักษณะทางเพศ (SOGIESC) ตามมาตรฐานสิทธิมนุษยชนสากล อาทิ หลักการโยคยาการ์ตา (Yogyakarta Principles plus 10) เพื่อให้ครอบคลุมอัตลักษณ์ทางเพศสภาพที่หลากหลาย เช่น บุคคลนอนไบนารี (Non-binary) บุคคลที่มีอัตลักษณ์ทางเพศที่ลื่นไหล (Gender Fluid) บุคคลอินเตอร์เซ็กซ์ (Intersex) และเอเจนเดอร์ (Agender) การกำหนดขอบเขตดังกล่าว มีเป้าหมายเพื่อให้การดำเนินงานด้านสุขภาพะมีความครอบคลุม สอดคล้องกับบริบทสากล และสามารถนำไปใช้เชิงนโยบายได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ทั้งนี้ การระบุและแสดงออกทางเพศสภาพมีความหลากหลายและจำเพาะตามบริบทของท้องถิ่น สังคม วัฒนธรรม ศาสนา และจิตวิญญาณในสังคมไทย ความหมายนี้ครอบคลุมถึงผู้ชายข้ามเพศ ทอม ผู้หญิงข้ามเพศ สาวประเภทสอง กะเทย เพศที่สาม บุคคลนอนไบนารี และอัตลักษณ์อื่น ๆ ที่มีความหลากหลายทางเพศสภาพ การแสดงออกทางเพศ และคุณลักษณะทางเพศ ทั้งนี้ แม้รัฐธรรมนูญฉบับนี้จะเน้น “เป้าหมาย” และ “แนวปฏิบัติ” เพื่อยกระดับสุขภาพะของคนข้ามเพศและเพศหลากหลายเป็นศูนย์กลาง แต่การทำงานดังกล่าวจะเชื่อมโยงโดยตรงกับประชากรที่มีความหลากหลายทางเพศในภาพรวม และองค์ความรู้ว่าด้วย รสนิยมทางเพศ อัตลักษณ์ทางเพศ การแสดงออกทางเพศสภาพ และคุณลักษณะทางเพศ (SOGIESC) ดังนั้น ในเนื้อหาเอกสารจึงอาจใช้ถ้อยคำ “คนข้ามเพศ” หรือ “คนข้ามเพศและเพศหลากหลาย” โดยมีเจตนารมณ์เพื่อสะท้อนความครอบคลุมและความต่อเนื่องของประเด็น ไม่ลดทอน

ประสบการณ์เฉพาะของคนข้ามเพศ ขณะเดียวกันก็รับรองสิทธิ ศักดิ์ศรี และความต้องการที่หลากหลาย
ของทุกอัตลักษณ์เพศในสังคมไทย

การจัดทำธรรมนูญสุขภาพคนข้ามเพศฉบับนี้ ถือเป็นก้าวสำคัญของประเทศไทยในการเป็นสังคมที่ให้ความ
สำคัญกับความหลากหลายทางเพศและการมีหลักประกันสุขภาพที่ดีสำหรับทุกคน โดยคำนึงถึง
อัตลักษณ์ทางเพศสภาพของบุคคล อีกทั้งเป็นสัญญาประชาคมระดับชาติ ที่ยึดหลักสิทธิมนุษยชน ศักดิ์ศรี
ความเป็นมนุษย์ ความเป็นธรรมและความเสมอภาคตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ โดยมุ่งปฏิรูประบบสุขภาพ
ของไทยให้เปลี่ยนผ่านจากการดูแลแบบแยกส่วน ไปสู่การดูแลแบบองค์รวมที่ยึดคนเป็นศูนย์กลาง เพื่อให้
การคุ้มครองสิทธิและการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของคนข้ามเพศเกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมและยั่งยืน

นอกจากนี้ ธรรมนูญสุขภาพคนข้ามเพศ ฉบับนี้ยังเน้นการมีส่วนร่วมของคนข้ามเพศในทุกขั้นตอน
ของการกำหนดนโยบายและการดำเนินงานด้านสุขภาพ เราเชื่อว่าการมีสุขภาพที่ดีไม่ใช่เพียงเป้าหมาย
ของปัจเจกบุคคล แต่เป็นรากฐานสำคัญของสังคมที่เคารพความหลากหลายและไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง ดังนั้นธรรมนูญ
สุขภาพคนข้ามเพศฉบับนี้จะเป็นกรอบแนวทางในการทำงานเพื่อสร้างระบบสุขภาพและสวัสดิการทางสังคม
ที่ครอบคลุม เข้าถึงได้ และเป็นธรรมสำหรับคนข้ามเพศและเพศหลากหลายในประเทศไทย พร้อมทั้งสนับสนุน
ให้เกิดกลไกการขับเคลื่อน การติดตาม และการประเมินผลอย่างมีส่วนร่วม เพื่อให้ธรรมนูญฉบับนี้สามารถ
นำไปสู่การปฏิบัติจริงและเกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงระบบในระยะยาว

ปณิธานของธรรมนูญสุขภาพคนข้ามเพศ

ธรรมนูญสุขภาพคนข้ามเพศมีเจตจำนงสำคัญในการส่งเสริมสุขภาพแบบองค์รวมของกลุ่มประชากรคนข้ามเพศและเพศหลากหลายในทุกมิติของชีวิต ครอบคลุมสุขภาพในทุกมิติ ทั้งทางกาย ใจ สังคม และจิตวิญญาณ โดยปณิธานดังกล่าวตั้งอยู่บนหลักการที่ว่าสุขภาพของคนข้ามเพศไม่ใช่สิทธิพิเศษของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง แต่เป็นสิทธิขั้นพื้นฐานตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ซึ่งรับรองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคลทุกคน (มาตรา 4) หลักความเสมอภาคและการห้ามเลือกปฏิบัติด้วยเหตุแห่งเพศ (มาตรา 27) และรัฐมีหน้าที่ในการจัดให้มีมาตรการขจัดอุปสรรคและส่งเสริมให้ทุกบุคคลสามารถใช้สิทธิและเสรีภาพได้อย่างเท่าเทียม (มาตรา 71) และธรรมนูญว่าด้วยระบบสุขภาพแห่งชาติ ฉบับที่ 3 พ.ศ.2565 ที่มุ่งสู่ระบบสุขภาพที่เป็นธรรม ไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง และช่วยพลิกฟื้นประเทศไทย

วัตถุประสงค์หลัก คือ การให้ประชากรข้ามเพศและเพศหลากหลายทุกกลุ่มสามารถดำเนินชีวิตอย่างมีคุณภาพ มีตัวตน มีศักดิ์ศรีศรีความเป็นมนุษย์และได้รับการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนอย่างเท่าเทียม และไม่ถูกตีตราและเลือกปฏิบัติ

การส่งเสริมสุขภาพคนข้ามเพศไม่ได้จำกัดอยู่เพียงการดูแลรักษาพยาบาลเท่านั้น หากแต่เป็นการสร้างเงื่อนไขเชิงระบบที่เอื้ออำนวยในทุกระดับ ตั้งแต่กรอบทางสังคม กฎหมาย วัฒนธรรม และสภาพแวดล้อมที่สนับสนุนการดำเนินชีวิตอย่างมีศักยภาพเต็มที่ ธรรมนูญสุขภาพคนข้ามเพศฉบับนี้จึงถือเป็นกรอบแนวคิดและแนวปฏิบัติร่วมสำหรับการดำเนินงานของทุกภาคส่วนในสังคม ซึ่งกรอบการสร้างเงื่อนไขเชิงระบบดังกล่าว ธรรมนูญสุขภาพคนข้ามเพศฉบับนี้ เป็นการประกาศเจตนารมณ์อย่างชัดเจนในการสนับสนุนและผลักดันการมีกฎหมายรับรองอัตลักษณ์ทางเพศสภาพ การแสดงออกทางเพศสภาพ และคุณลักษณะทางเพศสภาพ (Legal Gender Recognition) ที่สอดคล้องกับหลักสิทธิมนุษยชนสากล เพื่อให้สถานะทางกฎหมายของบุคคลสอดคล้องกับเพศสภาพที่ตนยืนยัน การมีเอกสารทางกฎหมายที่สะท้อนการมีตัวตนที่แท้จริงของบุคคลถือเป็นจุดเริ่มต้นสำคัญของสุขภาพทางสังคมและจิตใจ และเป็นเงื่อนไขพื้นฐานในการได้รับการคุ้มครองให้เข้าถึงบริการ ระบบสวัสดิการของรัฐ และการดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพและศักดิ์ศรี

- **สำหรับชุมชนคนข้ามเพศ** ธรรมนูญทำหน้าที่เป็นเครื่องมือเสริมพลัง (empowerment) ในการพัฒนาศักยภาพ การดูแลตนเอง การสร้างระบบสนับสนุนทางสังคมภายในชุมชน และสร้างพื้นที่ปลอดภัยที่เสริมสร้างความรู้สึกรับรู้คุณค่าในตนเองและการยอมรับจากสังคมองค์กรภาคประชาสังคมสามารถใช้ธรรมนูญนี้เป็นกรอบอ้างอิงในการออกแบบและดำเนินโครงการส่งเสริมสุขภาพ การพัฒนาศักยภาพบุคคลและชุมชน และการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายคนข้ามเพศ และเพศหลากหลายในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ
- **สำหรับภาครัฐ** ธรรมนูญนำเสนอกรอบแนวคิดเชิงนโยบายเพื่อการออกแบบระบบบริการสุขภาพและสวัสดิการสังคมที่มีลักษณะครอบคลุม (Inclusive) และเป็นธรรม รวมถึงการออกกฎหมายและนโยบายสาธารณะที่มุ่งลดการตีตรา และเลือกปฏิบัติ และสร้างสภาพแวดล้อมที่เสริมสร้างความเสมอภาคในทุกมิติของการดำเนินชีวิต

- **สำหรับสังคมโดยรวม** ธรรมนูญทำหน้าที่เป็นเครื่องย้ำเตือนถึงความรับผิดชอบร่วม (Collective Responsibility) ในการลดอคติและแนวคิดเหมารวมเกี่ยวกับความหลากหลายทางเพศสภาพ การเคารพต่อความแตกต่างระหว่างบุคคล และยุติการตีตรา และเลือกปฏิบัติทุกรูปแบบ

หลักการพื้นฐานของปณิธานนี้ ตั้งอยู่บนแนวคิดที่ว่า สุขภาวะเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์ที่พึงมีมาแต่ต้น ไม่ใช่สิ่งที่ต้องร้องขอหรือต่อรอง และเป็นสิทธิที่ทุกคนควรได้รับโดยปราศจากเงื่อนไขหรือข้อจำกัดใด ๆ การรับรองและปฏิบัติตามหลักการในธรรมนูญสุขภาวะคนข้ามเพศ จึงถือเป็นการร่วมมือกันสร้างสรรค์สังคมแบบไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง (Inclusive Society) และเป็นการวางรากฐานสำคัญสู่การพัฒนาสังคมที่มีสันติภาพ ความเท่าเทียม และความยุติธรรม ทั้งนี้ หลักการดังกล่าวไม่ได้เป็นเพียงอุดมคติทางสังคม แต่เป็นพันธกิจของรัฐและสังคมในการต้องเคารพ ค้ำครอง และทำให้สิทธิด้านสุขภาวะของคนข้ามเพศ และเพศหลากหลายเกิดขึ้นได้จริงตามกรอบแห่งธรรมนูญและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

สารบัญ

	หน้า
บทนำ	ก
ปณิธานของธรรมนุญสุขภาวะคนข้ามเพศ	ง
สารบัญ	ฉ
หมวดที่ 1 คุณค่า ความสำคัญ อุปสรรค และสิ่งที่ทำสำเร็จมาแล้ว	1
หมวดที่ 2 อภิธานศัพท์	5
หมวดที่ 3 เป้าหมาย และแนวปฏิบัติ	9
1) การรับรองอัตลักษณ์ทางเพศสภาพ	9
2) ระบบสวัสดิการในสังคม	14
3) การศึกษาที่ครอบคลุมอัตลักษณ์ทางเพศ การแสดงออกทางเพศ และคุณลักษณะทางเพศ (SOGIESC)	20
4) การเข้าถึงบริการสาธารณสุข	26
5) การสร้างอธิปไตยทางเศรษฐกิจ ความมั่นคงในอาชีพและสวัสดิการ	34
หมวดที่ 4 กิจกรรมสร้างการมีส่วนร่วมเพื่อการยอมรับความหลากหลายในสังคม	42
หมวดที่ 5 ระบบการติดตามความก้าวหน้า และประสบความสำเร็จ	48
ภาคผนวก	50

หมวดที่ 1 คุณค่า ความสำคัญ อุปสรรค และสิ่งที่ทำสำเร็จมาแล้ว

สุขภาวะที่ดีของคนข้ามเพศถือเป็นสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานและมีคุณค่าอย่างสูงสุดต่อการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนกลุ่มนี้ การมีหลักประกันสุขภาวะที่ดีสำหรับคนข้ามเพศไม่เพียงแต่เป็นการเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ แต่ยังเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างความเท่าเทียมทางสังคม ส่งเสริมความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ และขับเคลื่อนการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศไทย

เมื่อคนข้ามเพศสามารถเข้าถึงบริการสุขภาพ การศึกษา การทำงานอย่างเท่าเทียม และสวัสดิการที่สอดคล้อง พวกเขาจะสามารถพัฒนาศักยภาพของตัวเองได้อย่างเต็มที่ โดยไม่ถูกจำกัดด้วยปัญหาสุขภาพหรือเงื่อนไขที่สามารถป้องกันหรือแก้ไขได้ นอกจากนี้ยังสามารถมีส่วนร่วมในระบบเศรษฐกิจและสังคมอย่างสร้างสรรค์และมีประสิทธิภาพ ซึ่งจะส่งผลให้เกิดการลดความเหลื่อมล้ำที่เกิดจากการเลือกปฏิบัติและอุปสรรคด้านการเข้าถึงบริการสุขภาพ ความเชื่อมโยงกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน และมิติสิทธิมนุษยชน การส่งเสริมสุขภาวะของคนข้ามเพศไม่ได้เป็นเพียงประเด็นด้านสุขภาพ หากยังเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาประเทศที่สอดคล้องกับ เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนของสหประชาชาติ (Sustainable Development Goals SDGs) อย่างชัดเจน โดยเฉพาะ

- **เป้าหมายที่ 3 สุขภาพและความเป็นอยู่ที่ดี** การประกันให้ทุกคนมีสุขภาพที่ดีและคุณภาพชีวิตที่เหมาะสมในทุกช่วงวัย ไม่อาจบรรลุได้หากคนข้ามเพศยังถูกกีดกันจากบริการสุขภาพที่ครอบคลุมและเป็นมิตรต่อความหลากหลายทางเพศ การยอมรับและบูรณาการบริการสุขภาพเพื่อการยืนยันเพศ (gender-affirming care) เข้าสู่ระบบหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ จึงเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ทำให้เป้าหมายนี้มีความหมายต่อทุกคนอย่าง
- **เป้าหมายที่ 10 การลดความเหลื่อมล้ำ** การคุ้มครองสิทธิของคนข้ามเพศทั้งในด้านกฎหมาย การศึกษา แรงงาน และสุขภาพ เป็นหัวใจสำคัญของการลดช่องว่างความเหลื่อมล้ำในสังคมไทย การจัดการเชิงนโยบายที่บูรณาการประเด็นคนข้ามเพศจึงเป็นกลไกหนึ่งที่ช่วยให้สังคมไทยเดินไปสู่ความเสมอภาคและความเท่าเทียมทั้งในระดับชาติและสากล

ภายใต้การส่งเสริมสุขภาวะของคนข้ามเพศ จำเป็นต้องยึดหลักการ Depathologization หรือการไม่มองความหลากหลายทางเพศว่าเป็นความผิดปกติทางจิตเวช โดยสอดคล้องกับมาตรฐานการจำแนกโรคสากล ICD-11 ขององค์การอนามัยโลก (WHO) ซึ่งได้ยกเลิกการจัดอัตรลักษณ์ทางเพศสภาพเป็นโรคทางจิตเวชแล้ว ทั้งนี้ การไม่ทำให้เป็นพยาธิสภาพ มิได้หมายถึงการตัดสิทธิในการเข้าถึงบริการสุขภาพ หากแต่เป็นการประกันว่าคนข้ามเพศสามารถเข้าถึงบริการสุขภาพเพื่อการยืนยันเพศและบริการที่เกี่ยวข้องได้อย่างสอดคล้องและเป็นองค์รวม มีการคุ้มครองมาตรฐานคุณภาพของบริการ และได้รับการสนับสนุนด้านหลักประกันสุขภาพในทุกสิทธิประโยชน์ ว่าเป็นเงื่อนไขความสำคัญและจำเป็นทางสุขภาพ มิใช่เป็นไปเพื่อความสวยงาม หรือถูกวินิจฉัยว่าเป็นผู้มีความผิดปกติทางจิตเวช

นอกจากนี้ สุขภาวะของคนข้ามเพศยังเกี่ยวพันโดยตรงกับ สิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน ที่ได้รับการรับรองตามกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (ICCPR) และกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม (ICESCR) โดยครอบคลุมสิทธิสำคัญ ได้แก่

- สิทธิในมาตรฐานสุขภาพสูงสุดเท่าที่จะเป็นไปได้ รวมถึงสิทธิในการเข้าถึงบริการสุขภาพที่มีคุณภาพ ครอบคลุม และไม่เลือกปฏิบัติ ทั้งด้านการแพทย์ทั่วไป สุขภาพจิต และบริการสุขภาพเพื่อการยืนยันเพศ
- สิทธิในการได้รับการเคารพและการยอมรับอัตลักษณ์ทางเพศสภาพและการแสดงออกทางเพศสภาพ ทั้งในทางกฎหมายและในการดำเนินชีวิตประจำวัน
- สิทธิในการมีส่วนร่วมอย่างเท่าเทียมในสังคม โดยปราศจากการเลือกปฏิบัติทั้งโดยรัฐและเอกชน
- สิทธิในการมีชีวิตที่ปลอดภัยและเป็นสุข ปราศจากการคุกคาม ความรุนแรง และอาชญากรรมจากความเกลียดชัง (hate crimes)

การส่งเสริมสุขภาวะของคนข้ามเพศจึงเป็นทั้งพันธกิจด้านสิทธิมนุษยชน และพันธกิจด้านการพัฒนาอย่างยั่งยืนของประเทศไทย การสนับสนุนการทำงานในประเด็นนี้ไม่เพียงตอบสนองต่อความเป็นธรรมและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของคนข้ามเพศ แต่ยังเป็นการลงทุนในอนาคตของสังคมไทยที่เปิดกว้าง ครอบคลุมโดยไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง ซึ่งการรับรองและส่งเสริมสุขภาวะของคนข้ามเพศยังมีความสอดคล้องโดยตรงกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา 4 ซึ่งรับรองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ และเสรีภาพของบุคคล อัตลักษณ์ทางเพศ การแสดงออกทางเพศสภาพและคุณลักษณะทางเพศสภาพ จึงไม่ใช่เรื่องส่วนบุคคลเท่านั้น หากแต่เป็นแก่นแท้ของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่รัฐมีหน้าที่ต้องเคารพ ค้ำครอง และส่งเสริมอย่างเป็นรูปธรรม อุปสรรคที่คนข้ามเพศเผชิญในการเข้าถึงสุขภาวะ แม้หลักการเรื่องสุขภาวะจะครอบคลุมทุกคน แต่คนข้ามเพศและเพศหลากหลายยังคงเผชิญอุปสรรคหลายประการในการเข้าถึงสุขภาวะที่ดี ดังนี้

ประเทศไทยยังไม่มีกฎหมายรับรองอัตลักษณ์เพศสภาพ การแสดงออกทางเพศสภาพ และคุณลักษณะทางเพศสภาพ ทำให้คนข้ามเพศไม่สามารถเปลี่ยนคำนำหน้าชื่อหรือข้อมูลเพศในบัตรประชาชน และเอกสารราชการให้ตรงกับอัตลักษณ์ทางเพศสภาพที่ตนเป็นได้ สภาวะนี้นำไปสู่ปัญหาต่อเนื่องหลายด้าน โดยเมื่อคนข้ามเพศต้องแสดงบัตรหรือเอกสารที่มีเพศไม่ตรงกับตัวตนของตน เช่น ขณะไปโรงพยาบาลเมื่อถูกตำรวจเรียกตรวจ หรือการทำธุรกรรม เปิดบัญชีธนาคาร ฯลฯ พวกเขามักประสบกับการดูหมิ่นหรือละเลยจากเจ้าหน้าที่ให้บริการ การขาดการรับรองเพศสถานะตามกฎหมายยังก่อให้เกิดการกีดกันทางสังคม การตีตรา และความรุนแรงต่อคนข้ามเพศ การมีกฎหมายรับรองอัตลักษณ์ทางเพศสภาพฯ คือแก่นแท้ของการรับรองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่รัฐต้องค้ำครอง เพราะเป็นการลดปัญหาที่สังคมมองว่าพวกเขาแตกต่างจากบรรทัดฐานในระบบสองเพศที่มีอยู่ในระบบการศึกษา คนข้ามเพศมักถูกบังคับให้แต่งกายตามเพศกำเนิด และเข้าห้องน้ำที่ไม่สอดคล้องกับเพศสภาพ ส่งผลต่อสุขภาพจิตและการใช้ชีวิต ในโรงเรียนในโลกของการทำงาน คนข้ามเพศจำนวนไม่น้อยประสบปัญหาในการได้งานหรือเติบโตก้าวหน้าในอาชีพ

เนื่องจากเอกสารทางกฎหมายและคำนำหน้าชื่อที่ไม่สะท้อนตัวตนจริง นำมาซึ่งการเลือกปฏิบัติในการจ้างงาน และในที่ทำงาน ดังนั้น การกีดกันคนข้ามเพศออกจากระบบการศึกษาและตลาดแรงงานไม่เพียงส่งผลกระทบต่อบุคคลเท่านั้น แต่ยังสร้าง ต้นทุนค่าเสียโอกาส (Opportunity Cost) ต่อประเทศในภาพรวม เนื่องจากการสูญเสียแรงงานที่มีศักยภาพ การเลือกปฏิบัติบนฐานเพศสภาพจึงเป็นปัจจัยหนึ่งที่บั่นทอนความสามารถในการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศในระยะยาว

การตีตราและกีดกันในสถานศึกษาและสถานที่ทำงาน นอกเหนือจากแง่มุมกฎหมายแล้ว บรรยากาศทางสังคมในหลายสถาบันยังไม่เปิดกว้างเพียงพอ คนข้ามเพศจำนวนหนึ่งถูกกลั่นแกล้งหรือตีตรา ในโรงเรียน เพราะแสดงออกทางเพศสภาพไม่ตรงกับเพศกำเนิด ซึ่งนำไปสู่ผลกระทบต่อสุขภาพจิตและการศึกษา ในสถานที่ทำงาน คนข้ามเพศอาจถูกปฏิเสธการจ้างงานในบางตำแหน่ง ถูกกีดกันให้แสดงออกตามเพศกำเนิด หรือไม่ได้รับความเคารพในอัตลักษณ์ ส่งผลให้โอกาสความก้าวหน้าในสายอาชีพถูกจำกัด การเลือกปฏิบัติเหล่านี้มักเกิดควบคู่กับการไม่มีมาตรการคุ้มครองทางกฎหมายที่ชัดเจนเพียงพอ

การขาดแคลนงบประมาณและแหล่งทุนสำหรับองค์กรคนข้ามเพศ การดำเนินโครงการและกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพของคนข้ามเพศในประเทศไทย ส่วนใหญ่ยังพึ่งพาการสนับสนุนจากแหล่งทุนภายนอก และองค์กรระหว่างประเทศ เนื่องจากนโยบาย กลไกรัฐและงบประมาณภาครัฐที่มุ่งตรงต่อประเด็นคนข้ามเพศยังมีจำกัด องค์กรนำโดยคนข้ามเพศหลายแห่งต้องประสบความท้าทายในการหาเงินทุนเพื่อดำเนินงานระยะยาว เช่น การให้บริการปรึกษาสุขภาพจิต การจัดอบรมให้ความรู้ หรือการรณรงค์สิทธิต่าง ๆ การขาดงบประมาณที่ยั่งยืนนี้ทำให้ความต่อเนื่องของโครงการที่มีความสำคัญต่อชุมชนคนข้ามเพศโดยตรงเสี่ยงที่จะสะดุดหรือหยุดชะงัก แม้จะเป็นงานที่มีคุณค่าและจำเป็นอย่างยิ่งต่อการส่งเสริมสุขภาพของกลุ่มประชากรนี้

ความก้าวหน้าความสำเร็จที่เกิดขึ้นแล้ว

แม้จะมีอุปสรรคดังกล่าว แต่ในช่วงเวลาที่ผ่านมาได้เกิดพัฒนาการเชิงบวกหลายประการในการส่งเสริมสุขภาพของคนข้ามเพศในประเทศไทย โดยล่าสุดสำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ (สปสช.) ได้ประกาศจัดสรรงบประมาณ 145.62 ล้านบาท เพื่อสนับสนุนบริการฮอร์โมนเพื่อการยืนยันเพศ ซึ่งถือเป็นก้าวสำคัญที่ต่อยอดสิทธิด้านสุขภาพของคนข้ามเพศในการเข้าถึงบริการสุขภาพที่จำเป็นและสำคัญนี้ และนับเป็นก้าวแรกในการขยายการคุ้มครองสิทธิประโยชน์ด้านสุขภาพให้ครอบคลุมและเท่าเทียมสำหรับคนข้ามเพศมากยิ่งขึ้น

ในด้านความคืบหน้าของนโยบายและกฎหมาย มีการขับเคลื่อนเชิงนโยบายเพื่อรับรองสิทธิของคนข้ามเพศเพิ่มขึ้นเป็นลำดับ เช่น ความสำเร็จในการผลักดันแก้ไขประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1448 หรือกฎหมายสมรสเท่าเทียมในปี 2566 ที่ผ่านมา แม้จะไม่เฉพาะเจาะจงกับคนข้ามเพศ แต่สะท้อนถึงบรรยากาศทางสังคมที่ยอมรับความหลากหลายทางเพศมากขึ้น อีกทั้งภาครัฐร่วมมือกับภาคประชาสังคม และองค์กรระหว่างประเทศในการศึกษารูปแบบกฎหมายการรับรองอัตลักษณ์ทางเพศสภาพฯ เพื่อให้คนข้ามเพศสามารถเปลี่ยนคำนำหน้านามและเพศในเอกสารทางการได้อย่างถูกต้องตามกฎหมาย โดยแม้กระบวนการร่างกฎหมายนี้ยังอยู่ระหว่างดำเนินการแต่ก็ถือเป็นพัฒนาการเชิงโครงสร้าง

ที่สำคัญต่อสุขภาวะระยะยาวของคนข้ามเพศ กระทรวงสาธารณสุข และหน่วยงานวิชาชีพของผู้ให้บริการสุขภาพ เช่น แพทย์สภา และสมาคมเพื่อการพัฒนาสุขภาพคนข้ามเพศและเพศหลากหลายแห่งประเทศไทย (ThaiPATH) ได้ออกแนวทางการให้บริการสุขภาพเพื่อการยืนยันเพศและจัดทำข้อมูลในการดูแลสุขภาวะของคนข้ามเพศอย่างต่อเนื่อง

การจัดตั้งกลไกระดับชาติและความร่วมมือข้ามภาคส่วนถือเป็นอีกหนึ่งความก้าวหน้าที่สำคัญ โดยใน ปี 2567 ได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาวะคนข้ามเพศ (คขพ.) ซึ่งประกอบด้วยผู้แทนจากหน่วยงานภาครัฐและเครือข่ายองค์กรภาคประชาสังคมของคนข้ามเพศ และเพศหลากหลาย เพื่อร่วมกันกำหนดยุทธศาสตร์และทิศทางการพัฒนาระบบสุขภาพที่ตอบสนองต่อความต้องการของคนข้ามเพศอย่างเป็นรูปธรรม คณะกรรมการนี้เป็นส่วนหนึ่งของกลไกขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะของสำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (สช.) มีบทบาทในการทบทวนสถานการณ์และปัญหาเพื่อจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย เช่น การพัฒนามาตรฐานการให้บริการสาธารณสุขที่ไม่เลือกปฏิบัติ การคุ้มครองสิทธิประโยชน์ด้านสุขภาพ และการสื่อสารสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับคนข้ามเพศในสังคม การมีกลไกระดับชาติที่ชัดเจนเช่นนี้ช่วยให้การแก้ปัญหาเป็นระบบและต่อเนื่อง และเป็นเวทีในการติดตามความคืบหน้าของมาตรการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องสุขภาวะของคนข้ามเพศอีกด้วย

ปัจจุบันประเทศไทยมีเครือข่ายองค์กรที่นำโดยคนข้ามเพศที่ทำงานหลากหลายพื้นที่และประเด็นอย่างเข้มแข็ง ยกตัวอย่างเช่น มูลนิธิเครือข่ายเพื่อนกะเทยเพื่อสิทธิมนุษยชน ซึ่งเป็นองค์กรหลัก ที่รวมตัวคนข้ามเพศที่ทำงานส่งเสริมสิทธิและสุขภาวะคนข้ามเพศทั่วประเทศ มูลนิธิซิสเตอร์ทำงานเรื่องการให้บริการสุขภาพด้านการป้องกันการติดเชื้อเอชไอวี และสุขภาวะต่างๆของผู้หญิงข้ามเพศ เครือข่ายทอม ผู้ชายข้ามเพศ และนอนโบนารีเพื่อความเท่าเทียมที่ มุ่งประสานกลุ่มทอม ผู้ชายข้ามเพศและบุคคลข้ามเพศนอนโบนารีในการเคลื่อนไหวเพื่อสิทธิมนุษยชน และยุติความรุนแรงต่อกลุ่มประชากรดังกล่าว รวมถึงกลุ่มองค์กรคนข้ามเพศในระดับภูมิภาคอีกมากมาย ที่ทำงานด้านการให้ความรู้สุขภาพการสนับสนุนด้านจิตใจ และการสร้างพื้นที่ปลอดภัยให้กับคนในชุมชนคนข้ามเพศ เครือข่ายเหล่านี้ได้ร่วมมือกับหน่วยงานรัฐและภาคีต่างๆ ในการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมเรื่องการสร้างกระบวนการเคลื่อนไหวด้านสุขภาวะของคนข้ามเพศ อาทิ การประชุมระดับชาติสุขภาวะของคนข้ามเพศ หรือข้ามเพศมีสุขที่จัดขึ้นมาแล้ว 2 ครั้งในปี พ.ศ.2566 และพ.ศ. 2568 ซึ่งการจัดงานประชุมครั้งล่าสุดมีองค์กรภาคีเข้าร่วมถึง 29 องค์กร และผู้เข้าร่วมกว่า 450 คนจากทั่วประเทศ การทำงานที่นำโดยคนข้ามเพศเหล่านี้ ไม่เพียงสร้างความตระหนักในสังคมเกี่ยวกับประเด็นสุขภาวะเท่านั้น แต่ยังส่งผลให้เสียงและความต้องการของคนข้ามเพศถูกได้ยินในวงนโยบายมากขึ้น และเป็นพื้นฐานสำคัญสู่การพัฒนาธรรมาภิบาลสุขภาวะคนข้ามเพศและมาตรการอื่น ๆ ที่จะตามมาในอนาคตต่อไป

หมวดที่ 2 อภิธานศัพท์

คนข้ามเพศ (Transgender person) หมายถึง บุคคลผู้มีอัตลักษณ์ทางเพศสภาพแตกต่างจากเพศกำเนิดของตนเองบุคคลกลุ่มนี้อาจแสดงบทบาททางเพศนอกกรอบบรรทัดฐานชาย - หญิงที่สังคมคาดหวังไว้ และมีกระบุเพศของตนด้วยวิธีที่สอดคล้องกับบริบททางวัฒนธรรม สังคม ศาสนา และจิตวิญญาณของตนเอง ในท้องถิ่นนั้น คำว่า “ข้ามเพศ” จึงถูกใช้เป็นการรวมที่ครอบคลุมความหลากหลายของอัตลักษณ์ทางเพศสภาพ การแสดงออกทางเพศสภาพ และคุณลักษณะทางเพศในสังคมไทย ไม่ว่าจะเป็น ผู้หญิงข้ามเพศ และผู้ชายข้ามเพศ รวมถึงบุคคลเพศหลากหลายอื่นๆ เช่น ทอม กะเทย สาวประเภทสอง เพศที่สาม เป็นต้น ซึ่งแต่ละคนมีสิทธิ์กำหนดอัตลักษณ์ทางเพศสภาพของตนเอง ได้อย่างเสรี ทั้งนี้ การนิยามคำว่า “คนข้ามเพศ” ในบริบทของเอกสารฉบับนี้ ครอบคลุมถึงแนวคิดเรื่อง อัตลักษณ์ทางเพศที่ลื่นไหล (Fluidity Recognition) ซึ่งหมายถึง การยอมรับว่าอัตลักษณ์ทางเพศ การแสดงออกทางเพศสภาพและคุณลักษณะทางเพศสภาพ มิได้จำกัดอยู่เพียงกรอบสองขั้วชาย-หญิง หากรวมถึงบุคคลนอนไบนารี (Non-binary) เจนเดอร์ควีเอร์ (Genderqueer) บุคคลที่มีอัตลักษณ์ทางเพศลื่นไหล (Gender Fluid) เอเจนเดอร์ (Agender) รวมถึงบุคคลอินเตอร์เซ็กซ์ (Intersex) เพื่อป้องกันการเกิดช่องว่างทางกฎหมายและการเลือกปฏิบัติในการเข้าถึงสิทธิ บริการ สวัสดิการ และการคุ้มครองของรัฐ

สุขภาพ (well-being) ตามแนวคิดของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) และนิยามขององค์การอนามัยโลก มีความหมายถึงภาวะที่บุคคลมีคุณภาพชีวิตที่ดีอย่างครบถ้วนในทุกมิติ ทั้งทางกาย ใจ สังคม และจิตวิญญาณ ไม่ใช่เพียงแค่การปราศจากโรคหรือความพิการเท่านั้น กล่าวคือบุคคลที่มีสุขภาพดีจะต้องมีความผาสุกทั้งทางร่างกาย (Physical) จิตใจ (Mental) สังคม (Social) ปัญญาและจิตวิญญาณ (Spiritual) อย่างสมดุลพร้อมกัน แนวคิดเรื่องสุขภาพนี้ขยายขอบเขตจากมุมมองดั้งเดิมเรื่อง “สุขภาพ” ที่เน้นการไม่มีโรค ไปสู่มุมมองแบบองค์รวมที่มุ่งเสริมสร้างความสุขสมบูรณ์ของชีวิตในทุกด้าน

การรับรองอัตลักษณ์ทางเพศสภาพ การแสดงออกทางเพศสภาพและคุณลักษณะทางเพศ (Legal Gender Recognition) หมายถึง เป็นกระบวนการทางกฎหมายและการปกครองที่รัฐอนุญาตให้บุคคลสามารถเปลี่ยน หรือระบุเพศ (และ/หรือคำนำหน้า) ในเอกสารทางราชการให้สอดคล้องกับอัตลักษณ์เพศสภาพของตนเอง โดยไม่มีเงื่อนไขการบังคับให้ต้องผ่านการวินิจฉัยทางจิตเวช การรับฮอร์โมน หรือการผ่าตัดเพื่อการยืนยันเพศ

สิทธิในการกำหนดเพศด้วยตนเอง (Self-Determination) หมายถึง หลักการที่บุคคลควรมีสิทธิทางกฎหมาย ในการกำหนดหรือเปิดเผยอัตลักษณ์เพศของตน โดยไม่ถูกบังคับผ่านการแทรกแซงทางการแพทย์หรือจิตเวช และรัฐต้องให้การรับรองในเจตจำนงนั้น

การเลือกปฏิบัติ (Discrimination) หมายถึง การปฏิบัติต่อบุคคลในลักษณะที่ไม่เป็นธรรม เพียงเพราะเหตุของ รสนิยมทางเพศ อัตลักษณ์ทางเพศสภาพ การแสดงออกทางเพศสภาพ หรือคุณลักษณะทางเพศ (SOGIESC) มักเป็นการกีดกันโอกาส หรือการจำกัดสิทธิตามบทบาททางสังคม

การตีตรา/อคติ (Stigma/Bias) หมายถึงทัศนคติเชิงลบ เหมารวม ความเชื่อด้านลบที่ฝังในสังคม ซึ่งทำให้บุคคลถูกลดทอนคุณค่า ถูกกีดกัน ถูกปฏิเสธ หรือเกิดบาดแผลทางใจ

อาชญากรรมจากความเกลียดชัง (Hate Crime) หมายถึง การกระทำที่เป็นความรุนแรงผ่านคำพูด การเขียนหรือการแสดงออกที่เป็นการคุกคาม ทำลายทรัพย์สิน ทำร้ายหรือรังแกบุคคล โดยมีแรงจูงใจมาจากอคติ ความเกลียดชังอัตลักษณ์เพศ เพศวิถี หรือคุณลักษณะทางเพศ

บรรทัดฐานเพศทวิลักษณ์ (Gender Binary Norms) หมายถึง กรอบความคิดทางสังคมที่เชื่อว่าเพศมีเพียงสองแบบ คือ ชายและหญิง โดยกำหนดบทบาท พฤติกรรม ให้เป็นลักษณะตามเพศสภาพนั้น ๆ ทำให้ความหลากหลายทางเพศถูกมองเป็นความผิดปกติ

คำนำหน้านาม ส่วนหน้าชื่อ (เช่น นาย / นาง / นางสาว / ด.ช./ด.ญ. / ฯลฯ) หมายถึง ระบบคำนำหน้าชื่อบุคคลในเอกสารราชการที่สะท้อนเพศที่รัฐมอบให้ และมีความสำคัญต่อการยอมรับอัตลักษณ์และศักดิ์ศรีของบุคคล

เอกสารแสดงตน (Identity Documents) หมายถึง เอกสารทางราชการ เช่น บัตรประชาชน หนังสือเดินทาง สูติบัตร ใบอนุญาต เป็นสิ่งยืนยันตัวตนบุคคลและใช้ในการเข้าถึงสิทธิ บริการ สวัสดิการ และโอกาสต่าง ๆ

รสนิยมทางเพศ (Sexual Orientation) หมายถึง รูปแบบแรงดึงดูดทางอารมณ์และ/หรือทางเพศต่อบุคคลเพศเดียวกัน เพศตรงข้าม หรือหลายเพศ (เช่น เกย์ เลสเบียน ไบเซ็กชวล ฯลฯ)

อัตลักษณ์ทางเพศสภาพ (Gender Identity) หมายถึง การนิยามของบุคคลที่ยืนยันความรู้สึก และการรับรู้อัตลักษณ์เพศของตนเอง (เช่น รู้สึกเป็นชาย เป็นหญิง หรือเพศอื่น) แม้จะไม่สอดคล้องกับเพศกำเนิด

การแสดงออกทางเพศสภาพ (Gender Expression) หมายถึง วิธีที่บุคคลแสดงเพศของตนแก่ภายนอก เช่น การแต่งกาย ท่าทาง กิริยา น้ำเสียง พฤติกรรม

คุณลักษณะทางเพศสภาพ (Sex Characteristics) หมายถึง ลักษณะทางชีววิทยาและกายภาพของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับเพศ เช่น โครโมโซมเพศ อวัยวะสืบพันธุ์ภายนอกและภายใน ต่อมเพศ ระดับฮอร์โมน หรือคุณลักษณะร่างกายที่มาจากผลที่ตอบสนองต่อฮอร์โมนที่ใช้ในการระบุเพศ (ขนตามร่างกาย เต้านม สะโพก กล้ามเนื้อ ปริมาณไขมัน โครงสร้างกระดูก)

SOGIESC เป็นตัวย่อรวม รสนิยมทางเพศ (Sexual Orientation), อัตลักษณ์ทางเพศสภาพ (Gender Identity), การแสดงออกทางเพศสภาพ (Gender Expression) และคุณลักษณะทางเพศ (Sex Characteristics)

อัตลักษณ์ทับซ้อน (Intersectionality) หมายถึง แนวคิดที่ว่าด้วยการอธิบายมิติอัตลักษณ์หลายด้าน (เช่น เพศ เชื้อชาติ ชั้นชน ความพิการ) ทับซ้อนกัน ส่งผลให้เกิดประสบการณ์ของความไม่เท่าเทียมซับซ้อนกว่าการมีแค่เพียงมิติเดียว

ความไม่สอดคล้องทางเพศสภาพ (Gender Incongruence) หมายถึง ภาวะที่อัตลักษณ์ทางเพศสภาพของบุคคลไม่สอดคล้องกับเพศกำเนิด หรือเพศสภาพที่สังคมกำหนดให้ โดยยืนยันว่าเป็นความหลากหลายของมนุษย์ มิใช่ความผิดปกติทางจิตเวช สอดคล้องกับระบบจำแนกโรคระหว่างประเทศ ICD-11 นิยามนี้มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการกำหนดนโยบายและการเบิกจ่ายคุ้มครองสิทธิประโยชน์ด้านสุขภาพของรัฐ โดยไม่สร้างการตีตราหรือบังคับให้บุคคลต้องถูกวินิจฉัยว่าเป็นผู้มีความผิดปกติ

บริการสุขภาพเพื่อการยืนยันเพศสภาพ (Gender-Affirming Care) หมายถึง บริการทางสุขภาพและการสนับสนุนอื่น ๆ ที่สอดคล้องกับอัตลักษณ์เพศของบุคคล เช่น บริการจิตสังคม ฮอร์โมน การผ่าตัดยืนยันเพศ และการให้คำปรึกษา

ความละเอียดอ่อนทางเพศสภาพ (Gender Sensitivity) หมายถึง แนวทางปฏิบัติที่ผู้ให้บริการมีความเข้าใจ มีทักษะและท่าทีเคารพอัตลักษณ์ทางเพศสภาพ หลีกเลี่ยงภาพเหมารวมและการเลือกปฏิบัติ

ICD-11 (International Classification of Diseases, 11th Revision) หมายถึง บัญชีจำแนกสถิติระหว่างประเทศของโรคและปัญหาสุขภาพที่เกี่ยวข้อง ฉบับปรับปรุงครั้งที่ 11 ซึ่งจัดทำโดยองค์การอนามัยโลก (WHO) มีผลประกาศใช้ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม 2022 ซึ่งได้ถอดถอนให้ “คนข้ามเพศ” ออกจากความผิดปกติทางจิตเวช

การบำบัดเพื่อเปลี่ยนแปลง (Conversion Practices/Therapy) หมายถึง กระบวนการทางการแพทย์ จิตเวช หรือศาสนาที่มุ่ง “เปลี่ยน” รสนิยมทางเพศหรืออัตลักษณ์เพศสภาพของบุคคลให้ปฏิบัติตามบรรทัดฐานเพศที่รัฐและสังคมยอมรับ

ระบบหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า (Universal Coverage Scheme; UCS) หมายถึง ระบบประกันสุขภาพของรัฐที่ออกแบบการคุ้มครองสิทธิให้ประชาชนเข้าถึงบริการสุขภาพพื้นฐานโดยไม่ต้องแบกรับภาระทางการเงินที่เกินควร

อธิปไตยทางเศรษฐกิจ (Economic Autonomy) สภาวะที่คนข้ามเพศมีอำนาจตัดสินใจและถือครองทรัพยากรในเชิงเศรษฐกิจได้อย่างอิสระ โดยได้รับการยอมรับมูลค่าของงานและมีระบบสวัสดิการที่ครอบคลุมต้นทุนการยืนยันเพศสภาพและการใช้ชีวิตอย่างมีคุณภาพในทุกมิติ

ความยุติธรรมทางเศรษฐกิจของคนข้ามเพศ (Trans Economic Justice) หมายถึง แนวคิด/กรอบนโยบายที่มอง “สิทธิทางเศรษฐกิจ” ของคนข้ามเพศแบบองค์รวม ทั้งในมิติรายได้ งาน เงิน ความเป็นเจ้าของกิจการและความเสมอภาคทางเศรษฐกิจ

เศรษฐกิจไพรด์แบบองค์รวม (Pride Economy 360°) หมายถึง เป็นแนวคิดที่เชื่อมโยงสิทธิสุขภาพ รายได้ และอำนาจในการเป็นเจ้าของกิจการของกลุ่มคนข้ามเพศ เพื่อนำไปสู่ความมั่นคง ศักดิ์ศรี และการมีส่วนร่วมทางเศรษฐกิจ

หุ้นส่วนข้ามภาคส่วน (Multi-Sectoral Partnership) หมายถึง ความร่วมมืออย่างเป็นระบบระหว่างภาคีหลายภาคส่วน (รัฐ เอกชน ท้องถิ่น วิชาการ ประชาสังคม) เพื่อขับเคลื่อนประเด็นร่วม เช่น ความหลากหลายทางเพศ

หนุนเสริมแบบแนวราบ (Horizontal/Peer-to-Peer Support) หมายถึง รูปแบบการสนับสนุนที่ลดลำดับชั้นอำนาจ โดยให้ชุมชน และเครือข่ายคนข้ามเพศเข้ามามีบทบาทนำและตัดสินใจร่วมกัน

วัฒนธรรมอำนาจร่วม (Shared-Power Culture) หมายถึง หลักการจัดการในเครือข่ายและองค์กรที่ให้มีการแบ่งปันอำนาจในการกำหนดทิศทางและทรัพยากรอย่างโปร่งใสและมีส่วนร่วม

ระบบนิเวศนโยบาย (Policy Ecosystem) หมายถึง โครงสร้าง กติกา ทรัพยากร และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งหมดที่เชื่อมโยงกันเพื่อสนับสนุนหรือขัดขวางประเด็นทางนโยบาย

หมวดที่ 3 เป้าหมายและแนวปฏิบัติ

1. การรับรองอัตลักษณ์ทางเพศสภาพ การแสดงออกทางเพศสภาพ และคุณลักษณะทางเพศ

สถานการณ์ปัจจุบัน

การรับรองอัตลักษณ์ทางเพศสภาพ (Legal Gender Recognition) เป็นกระบวนการสำคัญที่รัฐควรดำเนินการเพื่อให้บุคคลข้ามเพศสามารถมีเอกสารแสดงตน เช่น บัตรประชาชน หนังสือเดินทาง หรือเอกสารราชการอื่น ๆ ที่ตรงกับอัตลักษณ์ การแสดงออกและคุณลักษณะทางเพศสภาพของตนเอง การมีเอกสารที่สะท้อนเพศสภาพอย่างถูกต้องไม่เพียงเป็นเรื่องของเอกสารทางราชการ แต่คือสิทธิขั้นพื้นฐานในการดำรงชีวิตอย่างมีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และเป็นรากฐานของสุขภาวะในทุกมิติ ทั้งทางร่างกาย จิตใจ สังคม จิตวิญญาณและกฎหมาย

อย่างไรก็ตามปัจจุบันประเทศไทยยังไม่มีพระราชบัญญัติรับรองอัตลักษณ์ทางเพศสภาพ การแสดงออกทางเพศสภาพและคุณลักษณะทางเพศโดยเฉพาะ ทำให้คนข้ามเพศและเพศหลากหลายต้องเผชิญกับอุปสรรคในการใช้ชีวิตประจำวัน เนื่องจากการระบุเพศในเอกสารราชการผ่านเครื่องระบุเพศ คือ M (Male) F (Female) และคำนำหน้าชื่อ คือ นาย นาง นางสาว ไม่ตรงกับเพศสภาพที่ปรากฏในปัจจุบัน ส่งผลให้เกิดการตีตรา การเลือกปฏิบัติ และความรุนแรงทั้งในระบบการศึกษา การจ้างงาน การรับบริการทางการแพทย์ และกระบวนการยุติธรรม นอกจากนี้ กระบวนการเปลี่ยนข้อมูลเพศในเอกสารของหน่วยงานรัฐบางแห่งยังมีเงื่อนไขที่ละเมิดสิทธิมนุษยชน เช่น ต้องผ่านการผ่าตัดเพื่อยืนยันเพศ หรือการวินิจฉัยจากจิตแพทย์ ซึ่งขัดต่อหลักการสิทธิในการกำหนดเพศด้วยตนเอง (Self-Determination) ที่ได้รับการรับรองในมาตรฐานสากล แนวปฏิบัติดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าระบบการรับรองอัตลักษณ์ทางเพศสภาพของประเทศไทยยังไม่สอดคล้องกับหลักการกำหนดเพศด้วยตนเอง (Self-Determination) อย่างแท้จริงโดยยังคงผูกโยงการรับรองเข้ากับกระบวนการทางการแพทย์ (Medicalization) ซึ่งกำหนดให้บุคคลต้องผ่านการวินิจฉัยหรือการรับรองจากผู้เชี่ยวชาญทางการแพทย์เงื่อนไขลักษณะนี้ไม่สอดคล้องกับมาตรฐานสิทธิมนุษยชนสากลที่ยืนยันว่าบุคคลมีสิทธิในการกำหนดอัตลักษณ์ทางเพศสภาพ การแสดงออกทางเพศสภาพ และคุณลักษณะทางเพศของตนเองโดยไม่ต้องถูกแทรกแซงจากระบบทางการแพทย์

ในทางตรงกันข้าม หลายประเทศที่ให้ความสำคัญกับสิทธิความหลากหลายทางเพศ เช่น อาร์เจนตินา และมอลตา ได้ปรับปรุงกฎหมายให้สอดคล้องกับหลักการยุติการทำให้เป็นเรื่องทางการแพทย์ (De-medicalization) โดยยกเลิกเงื่อนไขการผ่าตัดเปลี่ยนเพศและการรับรองจากจิตแพทย์ เพื่อให้การรับรองอัตลักษณ์เพศสภาพฯ ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการยืนยันตนเองของบุคคล แนวทางดังกล่าวเป็นการเคารพสิทธิในร่างกาย สิทธิในความเป็นส่วนตัว และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ซึ่งเป็นหลักการพื้นฐานของสิทธิมนุษยชน และเป็นแนวปฏิบัติที่ควรถูกนำมาใช้เป็นกรอบในการพัฒนากฎหมายและนโยบายของประเทศไทยต่อไป

อุปสรรคและความท้าทาย

อุปสรรคสำคัญของการรับรองอัตลักษณ์ทางเพศ การแสดงออกทางเพศสภาพและคุณลักษณะทางเพศสภาพในประเทศไทย คือ การขาดกรอบกฎหมายและนโยบายระดับชาติที่ชัดเจนและเป็นระบบ ขณะเดียวกันทัศนคติทางสังคมและแนวปฏิบัติของระบบราชการยังคงตั้งอยู่บนบรรทัดฐานแบบทวิเพศ (ชาย - หญิง) เป็นหลัก ส่งผลให้กระบวนการรับรองอัตลักษณ์ทางเพศสภาพฯ มีความซับซ้อน ไม่เป็นเอกภาพ และนำไปสู่การปฏิบัติที่ไม่เท่าเทียม ในทางปฏิบัติ คนข้ามเพศจำนวนมากยังคงเผชิญกับการตีตรา การถูกปฏิเสธการเข้าถึงบริการ และการถูกบังคับให้เปิดเผยเพศกำเนิดโดยไม่สมัครใจ ซึ่งเป็นการละเมิดสิทธิในความเป็นส่วนตัวและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

การผลักดันให้มีกฎหมายรับรองอัตลักษณ์ทางเพศสภาพฯ จึงเป็นความท้าทายเชิงโครงสร้างที่สำคัญในการสร้างหลักประกันความเท่าเทียมและยุติการเลือกปฏิบัติต่อคนข้ามเพศในสังคมไทย นอกจากนี้ การขาดกลไกทางกฎหมายที่ตั้งอยู่บนหลักความเสมอภาคยังขัดต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา 27 ซึ่งรับรองว่าบุคคลย่อมเสมอภาคกันในกฎหมาย และห้ามการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมด้วยเหตุแห่งเพศ การที่รัฐยังไม่มีกลไกการรับรองอัตลักษณ์ทางเพศสภาพฯ อย่างเป็นระบบ จึงไม่เพียงสะท้อนช่องว่างเชิงนโยบาย แต่ยังเป็นความท้าทายเชิงรัฐธรรมนูญที่ส่งผลกระทบต่อหลักนิติธรรม สิทธิขั้นพื้นฐาน และความเสมอภาคของบุคคลในสังคมไทย

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

การขับเคลื่อนนโยบายและกฎหมายรับรองอัตลักษณ์ทางเพศสภาพฯ จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือเชิงระบบจากหลายหน่วยงานหลัก ได้แก่

- กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์
- กระทรวงมหาดไทย
- กระทรวงสาธารณสุข
- กระทรวงแรงงาน
- กระทรวงยุติธรรม
- กระทรวงการต่างประเทศ
- องค์การภาคประชาสังคม และเครือข่ายคนข้ามเพศ

การประสานงานของทุกภาคส่วนจะทำให้การออกแบกกฎหมาย มาตรการ และกระบวนการปฏิบัติเกิดขึ้นได้จริง มีประสิทธิภาพ และนำประเทศไทยไปสู่ความเท่าเทียมที่เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของทุกเพศอย่างแท้จริง

ที่	เป้าหมาย	แนวปฏิบัติ
1	ขับเคลื่อน (ร่าง)พระราชบัญญัติรับรองอัตลักษณ์ทางเพศสภาพ การแสดงออกทางเพศสภาพ และคุณลักษณะทางเพศ พ.ศ. ...	<ul style="list-style-type: none"> ● จัดตั้งคณะทำงานขับเคลื่อนกฎหมายรับรองอัตลักษณ์ทางเพศ การแสดงออกทางเพศสภาพและคุณลักษณะทางเพศสภาพระดับชาติ โดยมีองค์ประกอบจากทุกภาคส่วน โดยเฉพาะภาคประชาชนและเครือข่ายคนข้ามเพศ เพื่อให้กระบวนการจัดทำกฎหมายตั้งอยู่บนหลักการสิทธิในการกำหนดเพศด้วยตนเอง (Self-Determination) และสะท้อนประสบการณ์และความต้องการของผู้ได้รับผลกระทบโดยตรง ● ผลักดันให้เกิดกระบวนการพิจารณาในระดับรัฐสภาอย่างเป็นระบบส่งเสริมความร่วมมือระหว่างภาครัฐ พรรคการเมือง และภาคประชาชน เพื่อร่วมกันผลักดัน (ร่าง) กฎหมายเข้าสู่กระบวนการนิติบัญญัติ พร้อมทั้งศึกษา ทบทวน และปรับปรุงระเบียบ ข้อบังคับ ประกาศ และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้สอดคล้องกับหลักการรับรองอัตลักษณ์ทางเพศสภาพฯ และหลักสิทธิมนุษยชน ● สร้างพื้นที่แลกเปลี่ยนเรียนรู้และการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกภาคส่วน จัดเวทีหารือและกระบวนการมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่อง เพื่อแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ ระบุ ปัจจัยความสำเร็จ บทเรียนและร่วมกันออกแบบแนวทางความร่วมมือระหว่างหน่วยงานรัฐ ภาคประชาสังคม นักวิชาการ และผู้กำหนดนโยบาย ● กำหนดหลักการของกฎหมายบนฐานการกำหนดเพศด้วยตนเอง (Self-Determination) โดยต้องไม่กำหนดเงื่อนไขที่เป็นการละเมิดสิทธิและศักดิ์ศรีของบุคคล เช่น การผ่าตัดเพื่อยืนยันเพศ การรับฮอร์โมน การวินิจฉัยทางจิตเวช การมีสถานะโสด หรือการเป็นหมัน เพื่อคุ้มครองสิทธิในร่างกาย สิทธิความเป็นส่วนตัว และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ตามหลักสิทธิมนุษยชนสากล
2	ติดตามและประเมินผลการบังคับใช้ พระราชบัญญัติรับรองอัตลักษณ์ทางเพศสภาพฯ (เมื่อกฎหมายมีผลบังคับใช้)	<ul style="list-style-type: none"> ● ศึกษาปัญหาของบทบัญญัติและการบังคับใช้ เพื่อปรับปรุงกระบวนการรับรองอัตลักษณ์ทางเพศสภาพฯ ให้เป็นมิตร สะดวก รวดเร็ว และคุ้มครองสิทธิอย่างมีประสิทธิภาพ

ที่	เป้าหมาย	แนวปฏิบัติ
		<ul style="list-style-type: none"> ● สํารวจความคิดเห็นผู้มีส่วนได้เสียภายหลังการบังคับใช้กฎหมาย เพื่อนํามาพัฒนาเป็นข้อเสนอเชิงนโยบาย อุดช่องว่าง และส่งเสริมการเข้าถึงสิทธิ การคุ้มครอง และการป้องกันตามกฎหมาย
3	<p>รณรงค์ให้ความรู้เกี่ยวกับพระราชบัญญัติรับรองอัตลักษณ์ทางเพศสภาพและสิทธิตามกฎหมายที่เกี่ยวข้อง</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● จัดทำสื่อประชาสัมพันธ์ที่เข้าใจง่าย ครอบคลุมสาระสำคัญ และประโยชน์ของกฎหมาย สะท้อนหลักสิทธิมนุษยชน ลอดคติทางเพศ ใช้ภาษาที่เคารพความหลากหลายและ เผยแพร่ผ่านช่องทางหลากหลายร่วมกับภาคประชาสังคม ● จัดทำคู่มือ/แนวปฏิบัติสำหรับหน่วยงานรัฐเพื่อให้ การปฏิบัติงานสอดคล้องกับเจตนารมณ์ของกฎหมาย ● พัฒนาหลักสูตร และอบรมเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องให้มีความละเอียดอ่อนทางเพศสภาพและเพศวิถี (Gender Sensitivity) ในการบริการประชาชน ● สนับสนุนองค์กรภาคประชาสังคมให้ผลิตสื่อและสร้างพื้นที่ สาธารณะแบบมีส่วนร่วม เพื่อสื่อสารการรับรองอัตลักษณ์ทางเพศสภาพฯ กับชุมชนเพศหลากหลายและประชาชนทั่วไป
4	<p>ศึกษา ทบทวน และวางแผนแก้ไขกฎหมาย/ระเบียบที่เกี่ยวข้อง ให้ทันสมัยและคุ้มครองสิทธิคนข้ามเพศ</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● ศึกษาความต้องการคุ้มครองทางกฎหมายของคนข้ามเพศ เพื่อพัฒนากฎหมายที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการกำหนด บทลงโทษที่เข้มงวดขึ้นสำหรับอาชญากรรมจากความเกลียดชัง (Hate Crime) ● พัฒนากลไกการร้องเรียนและคุ้มครองสิทธิ ในกรณี การเปิดเผยเพศกำเนิดโดยมิได้รับความยินยอม (outing) การใช้คำนำหน้านามหรือระบุเพศไม่สอดคล้องกับ เพศสภาพ และการเลือกปฏิบัติในรูปแบบต่าง ๆ ● ทบทวนและปรับปรุงกฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้สอดคล้องกับหลักการรับรองอัตลักษณ์ทางเพศสภาพฯ และมาตรฐานสิทธิมนุษยชนสากล ● จัดให้มีกระบวนการรับรองอัตลักษณ์ทางเพศสภาพฯ ผ่านระบบทางปกครอง โดยให้ยื่นคำร้องได้ที่สำนักงานเขต

ที่	เป้าหมาย	แนวปฏิบัติ
		<p>หรือที่ว่าการอำเภอ เพื่อให้กระบวนการเข้าถึงง่าย รวดเร็ว และเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์</p> <ul style="list-style-type: none"> ● รับรองการเปลี่ยนคำนำหน้านาม ชื่อและเพศในเอกสารราชการทุกประเภท รวมถึงกำหนดกลไกการรับรองย้อนหลังสำหรับเอกสารที่ออกไปแล้ว ● พัฒนาระบบทะเบียนราษฎร และ Digital ID รองรับการใช้ระบบเพศ การใช้สัญลักษณ์เพศ X และการรับรองอัตลักษณ์ทางเพศสภาพฯ บุคคลนอนไบนารีและอินเตอร์เซ็กส์ในอนาคต ● คุ้มครองข้อมูลเพศกำเนิดเป็นข้อมูลส่วนบุคคลที่มีความอ่อนไหวสูง ห้ามเปิดเผยโดยไม่ได้รับความยินยอมเพื่อปกป้องความเป็นส่วนตัวและความปลอดภัยของบุคคลข้ามเพศ

2) ระบบสวัสดิการในสังคม

สถานการณ์ปัจจุบัน

สิทธิด้านสวัสดิการทางสังคมถือเป็นพื้นฐานสำคัญของคุณภาพชีวิตและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ การมีระบบสวัสดิการที่ครอบคลุม เข้าถึงได้ และไม่เลือกปฏิบัติ เป็นกลไกสำคัญของรัฐ ในการประกันความมั่นคงทางชีวิตให้แก่ประชาชนทุกคน อย่างไรก็ตาม ระบบสวัสดิการสังคมไทยในปัจจุบันยังคงยึดโยงกับกรอบเพศแบบทวิลักษณ์ (ชาย-หญิง) ซึ่งทำให้การออกแบบนโยบายและการให้บริการส่วนใหญ่ไม่สอดคล้องกับอัตลักษณ์ทางเพศสภาพของบุคคลข้ามเพศและเพศหลากหลายอย่างแท้จริง ผลที่ตามมาคือ คนข้ามเพศยังถูกจำกัดสิทธิในการเข้าถึงสวัสดิการในหลายมิติ เช่น สุขภาพ การทำงาน ที่อยู่อาศัย และความปลอดภัยทางสังคม

แม้ประเทศไทยจะมีระบบหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ และมาตรการคุ้มครองทางสังคมที่ครอบคลุมในระดับหนึ่ง แต่โครงสร้างนโยบายยังไม่สามารถรองรับประสบการณ์ชีวิตที่หลากหลายของคนข้ามเพศได้อย่างเพียงพอ คนข้ามเพศสูงวัยจำนวนมากไม่ได้รับการดูแลในระบบระยะยาว คนข้ามเพศในวัยแรงงานยังเผชิญการเลือกปฏิบัติในการจ้างงาน ผู้มีประจำเดือนทุกเพศยังประสบปัญหาการขาดแคลนสิ่งจำเป็น เช่น ผ้าอนามัย สิทธิด้านการสร้างครอบครัว การรับบุตรบุญธรรม ยังมีข้อจำกัดทางกฎหมายและนโยบายที่ไม่ครอบคลุมต่อคนข้ามเพศ นอกจากนี้ ยังขาดความตระหนักถึงการจัดสวัสดิการและความช่วยเหลือที่ละเอียดอ่อนในภาวะวิกฤติ และภัยพิบัติ (Disaster & Crisis Management Inclusive Protocol) ต่อกลุ่มเปราะบางและกลุ่มคนข้ามเพศและเพศหลากหลายที่เข้าถึงสวัสดิการและความช่วยเหลือได้ยากที่สุด การพัฒนาระบบสวัสดิการที่เท่าเทียมและครอบคลุมต่อคนข้ามเพศและเพศหลากหลาย จึงเป็นทั้งเครื่องมือในการยกระดับคุณภาพชีวิตและเป็นแนวทางสำคัญในการลดความเหลื่อมล้ำเชิงโครงสร้างของสังคมไทยในระยะยาว

อุปสรรคและความท้าทาย

อีกหนึ่งความท้าทายสำคัญคือการขาดระบบสวัสดิการที่ตอบสนองต่อสถานการณ์วิกฤติในชีวิตของคนข้ามเพศ เช่น การถูกปฏิเสธจากครอบครัว การหลุดออกจากระบบการศึกษา หรือการสูญเสียที่อยู่อาศัย โดยเฉพาะในกลุ่มเยาวชนคนข้ามเพศที่มีความเสี่ยงสูงต่อภาวะไร้บ้าน ประเทศไทยยังขาดบ้านพักฉุกเฉินที่ปลอดภัยและเข้าใจบริบทชีวิตของคนข้ามเพศอย่างเพียงพอ นอกจากนี้ คนข้ามเพศยังเผชิญอุปสรรคในการเข้าถึงกองทุนหรือแหล่งทุนเพื่อการประกอบอาชีพและพัฒนาทักษะ เนื่องจากการเลือกปฏิบัติและเงื่อนไขที่ไม่สอดคล้องกับอัตลักษณ์ทางเพศสภาพ ส่งผลให้ปัญหาการว่างงานและความเปราะบางทางเศรษฐกิจยังคงดำรงอยู่

ระบบสวัสดิการสังคมไทยยังขาดกลไกและนโยบายที่มองเห็น “ประสบการณ์เฉพาะ” ของคนข้ามเพศในมิติต่าง ๆ ทั้งในตลาดแรงงาน การเข้าถึงที่อยู่อาศัย บริการสุขภาพ และการคุ้มครองทางสังคม บทบาทของคนข้ามเพศยังไม่ถูกยอมรับอย่างเท่าเทียมในระบบราชการและหน่วยงานบริการ ส่งผลให้สวัสดิการทางสังคมส่วนใหญ่ยังไม่ครอบคลุมคนข้ามเพศ นอกจากนี้ การขาดระบบการเก็บข้อมูลที่จำแนกตามเพศสภาพ (Gender-disaggregated Data) ทำให้ขาดข้อมูลสำคัญในการนำมาพัฒนาหรือออกแบบนโยบาย ขณะเดียวกัน

การขาดความเข้าใจเรื่อง รสนิยมทางเพศ อัตลักษณ์ทางเพศสภาพ การแสดงออกทางเพศสภาพ และคุณลักษณะทางเพศ (SOGIESC) ของเจ้าหน้าที่และผู้กำหนดนโยบาย ยังคงเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการปฏิรูประบบสวัสดิการให้เท่าเทียมและยั่งยืน

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

การพัฒนาระบบสวัสดิการที่ครอบคลุมคนข้ามเพศและเพศหลากหลายจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายภาคส่วน ได้แก่

- กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์
- กระทรวงแรงงาน
- กระทรวงสาธารณสุข
- กระทรวงยุติธรรม
- องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
- คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ
- องค์กรภาคประชาสังคมและเครือข่ายคนข้ามเพศ

หน่วยงานดังกล่าวต้องประสานความร่วมมือกันอย่างใกล้ชิดเพื่อพัฒนาระบบสวัสดิการที่เท่าเทียมครอบคลุม และเคารพศักดิ์ศรีของบุคคลทุกอัตลักษณ์ทางเพศสภาพ

ที่	เป้าหมาย	แนวปฏิบัติ
1	พัฒนากองทุนสนับสนุนอาชีพและรายได้สำหรับคนข้ามเพศและเพศหลากหลาย	<ul style="list-style-type: none"> ● จัดตั้งคณะทำงานออกแบบ “กองทุนสนับสนุนอาชีพและรายได้คนข้ามเพศและเพศหลากหลาย” กำหนดอำนาจหน้าที่ แหล่งรายได้ รูปแบบสิทธิประโยชน์ และสัดส่วนผู้แทนคนข้ามเพศและเพศหลากหลายในคณะกรรมการ ● ออกแบบกลไกการเข้าถึงกองทุนฯ ให้มีความยืดหยุ่นเป็นมิตร และไม่เลือกปฏิบัติ เพื่อให้คนข้ามเพศสามารถเข้าถึงแหล่งทุนเพื่อการประกอบอาชีพ การเริ่มต้นธุรกิจ หรือการพัฒนาทักษะอาชีพได้จริง โดยเฉพาะกลุ่มที่ถูกกีดกันจากตลาดแรงงาน ● ทำงานบูรณาการกับคณะกรรมการส่งเสริมความเท่าเทียมระหว่างเพศ (สทพ.) และคณะกรรมการวินิจฉัยการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมระหว่างเพศ (วลพ.) เพื่อใช้ “กองทุน

ที่	เป้าหมาย	แนวปฏิบัติ
		<p>ส่งเสริมความเท่าเทียมระหว่างเพศ” เยียวยาคนข้ามเพศที่เป็นผู้ถูกเลือกปฏิบัติด้านอาชีพและรายได้</p> <ul style="list-style-type: none"> ● สร้างกลไกส่งเสริมและสนับสนุนให้คนข้ามเพศสามารถเข้าถึงกองทุนหรือแหล่งเงินทุนได้อย่างทั่วถึงและสะดวกยิ่งขึ้น ควบคู่กับการพัฒนาทักษะและศักยภาพด้านอาชีพ เพื่อลดปัญหาการว่างงานและแก้ไขปัญหาการเลือกปฏิบัติในการจ้างงาน
2	พัฒนาระบบบ้านพักที่เป็นมิตรต่อคนข้ามเพศและเพศหลากหลาย	<ul style="list-style-type: none"> ● พัฒนาและปรับปรุง “แนวปฏิบัติการให้บริการบ้านพักอาทิ บ้านพักผู้สูงอายุ บ้านพักฉุกเฉิน ศูนย์คุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง และหน่วยบริการที่เกี่ยวข้องให้เป็นมิตรต่อคนข้ามเพศและเพศหลากหลาย” ในทุกช่วงวัย มีการประเมินคุณภาพ โดยเจ้าของอัตลักษณ์ หน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้อง พร้อมทั้งเผยแพร่รายชื่อหน่วยบริการที่ผ่านเกณฑ์การประเมิน ● จัดอบรมบุคลากรที่ให้บริการบ้านพักฯ ให้มีความตระหนักรู้ถึงความแตกต่างด้านรสนิยมทางเพศ อัตลักษณ์ทางเพศสภาพ การแสดงออกทางเพศสภาพ คุณลักษณะทางเพศ (SOGIESC) สุขภาวะของคนข้ามเพศ และเพศหลากหลาย รวมถึงความต้องการเข้าถึงบริการที่ละเอียดอ่อน อาทิ การรับฮอร์โมนอย่างต่อเนื่อง การดูแลสุขภาพจิต และการป้องกันการคุกคามทางเพศ
3	พัฒนากฎหมายและนโยบายการรับบุตรบุญธรรมและการใช้เทคโนโลยีช่วยการเจริญพันธุ์ทางการแพทย์ในคนข้ามเพศ	<ul style="list-style-type: none"> ● ปรับกฎหมายที่เกี่ยวข้องโดยใช้คำว่า “คู่สมรส” (แทน “สามีภรรยา”) ใน พ.ร.บ.คุ้มครองเด็กที่เกิดโดยอาศัยเทคโนโลยีช่วยการเจริญพันธุ์ทางการแพทย์ พ.ศ. 2558 และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง เพื่อครอบคลุมคู่สมรสคนข้ามเพศและเพศหลากหลาย รวมถึงหลักเกณฑ์การระบุพ่อแม่ในสูติบัตร ● ทบทวนและปรับปรุง พ.ร.บ.การรับเด็กเป็นบุตรบุญธรรม พ.ศ. 2522 และแนวปฏิบัติหน่วยงานให้สอดคล้องกับกฎหมายสมรสเท่าเทียม และจัดตั้งระบบให้คำปรึกษาเตรียมความพร้อมเฉพาะทาง สำหรับคู่รักคนข้ามเพศและเพศหลากหลาย

ที่	เป้าหมาย	แนวปฏิบัติ
		<ul style="list-style-type: none"> ● ผลักดันให้มีการออก พ.ร.บ.รับรองอัตลักษณ์ทางเพศสภาพ เพื่อให้บุคคลข้ามเพศและเพศหลากหลายสามารถเปลี่ยนคำนำหน้าชื่อและเพศ ในเอกสารราชการได้อย่างเป็นทางการ ซึ่งจะช่วยลดอุปสรรคทางกฎหมายและการปฏิบัติในชีวิตประจำวันโดยเฉพาะเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสถานะความเป็นบิดามารดาและผู้ปกครอง
4	<p>ทบทวนและพัฒนา ระเบียบและแนวปฏิบัติเรื่องที่พักและสุขภาวะสำหรับคนข้ามเพศในเรือนจำและสถานพินิจ</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● มีระเบียบและแนวปฏิบัติกลางจากกรมราชทัณฑ์ และกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน กำหนดพื้นที่พักแยกให้เหมาะสมตามอัตลักษณ์ทางเพศสภาพ พร้อมปรับโครงสร้างสถานที่ตามหลักความปลอดภัย และการเคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของคนข้ามเพศและเพศหลากหลาย ● จัดอบรมเจ้าหน้าที่กรมราชทัณฑ์ และกรมพินิจฯ เรื่องรสนิยมทางเพศ อัตลักษณ์ทางเพศสภาพ การแสดงออกทางเพศสภาพ และคุณลักษณะทางเพศ (SOGIESC) ตามหลักสิทธิมนุษยชน เพื่อพัฒนาระบบการให้คำปรึกษาโครงการฟื้นฟูอาชีพ และการศึกษาที่เป็นมิตรสำหรับคนข้ามเพศและเพศหลากหลาย ● การจัดสวัสดิการภายในเรือนจำและสถานพินิจฯ ให้มีความปลอดภัยและเหมาะสมสำหรับคนข้ามเพศและเพศหลากหลายทุกกลุ่มเป้าหมาย อาทิ การรับฮอร์โมนอย่างต่อเนื่อง การดูแลสุขภาพจิต และการป้องกันภัยจากการคุกคามและล่วงละเมิดทางเพศ สำหรับผู้ที่อยู่ในเรือนจำหรือสถานพินิจฯ ● พัฒนาและบูรณาการฐานข้อมูลระหว่างหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง และขยายไปสู่ระดับภูมิภาคและระดับชาติ เพื่อการวางนโยบายที่เกี่ยวข้องกับสวัสดิการด้านที่พักฉุกเฉิน
5	<p>พัฒนานโยบายระบบขนส่งสาธารณะที่ปลอดภัยสำหรับคนข้ามเพศ</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● วางระบบป้องกันเหตุคุกคาม ละเมิดทางเพศ และการกระทำความรุนแรง ระบบแจ้งเหตุคุกคามในพื้นที่ขนส่ง (เช่น ป้าย กล้อง จุดช่วยเหลือ และสายด่วน)

ที่	เป้าหมาย	แนวปฏิบัติ
		<ul style="list-style-type: none"> ● จัดอบรมบุคลากรขนส่ง และพนักงานรักษาความปลอดภัย เรื่อง ให้มีความตระหนักรู้ถึงความแตกต่างด้านรสนิยมทางเพศ อัตลักษณ์ทางเพศสภาพ การแสดงออกทางเพศสภาพ และคุณลักษณะทางเพศ (SOGIESC) ตามหลักสิทธิมนุษยชน และการป้องกันการคุกคามทางเพศ ● จัดทำคู่มือและมาตรการเชิงนโยบายร่วมกับหน่วยงานขนส่งในระดับภูมิภาคและระดับประเทศ เพื่อให้ “พื้นที่ขนส่งปลอดจากการคุกคามและการละเมิด” และใช้ได้จริงทั่วประเทศ
6	พัฒนาระบบการรับเรื่องร้องเรียนการละเมิดสิทธิที่เข้าถึงง่าย ปลอดภัย และเป็นมิตรต่อคนข้ามเพศ	<ul style="list-style-type: none"> ● แก้ไขกฎหมาย ระเบียบ และกฎเกณฑ์ที่เกี่ยวข้อง ให้อบรมครอบคลุมประเด็นอัตลักษณ์ทางเพศสภาพฯ และสร้างความร่วมมือระหว่างภาครัฐ และภาคประชาสังคม เพื่อให้ระบบร้องเรียนเป็นที่พึ่งได้จริง และขยายผลสู่การนำไปใช้ในภาคเอกชน ● พัฒนาช่องทางร้องเรียนที่สะดวก เป็นมิตร พร้อมกับระบบจัดเก็บข้อมูลที่ ปลอดภัย รักษาความลับ และกลไกประสานงานระหว่างหน่วยงานภาครัฐ และภาคประชาสังคมเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นกับคนข้ามเพศและเพศหลากหลายได้อย่างรวดเร็ว และมีความต่อเนื่อง ● จัดอบรมเจ้าหน้าที่รับเรื่องร้องเรียนทุกหน่วยงานของรัฐ ให้มีความตระหนักรู้ถึงความแตกต่างด้านรสนิยมทางเพศ อัตลักษณ์ทางเพศสภาพ การแสดงออกทางเพศสภาพ และคุณลักษณะทางเพศ (SOGIESC) ตามหลักสิทธิมนุษยชน การป้องกันการคุกคามทางเพศ
7	พัฒนานโยบายผ้าอนามัยฟรีสำหรับผู้มีประจำเดือน	<ul style="list-style-type: none"> ● จัดทำแคมเปญสื่อสารสาธารณะเรื่อง “นโยบายผ้าอนามัยฟรีสำหรับผู้มีประจำเดือน” เพื่อส่งเสริมสุขภาวะของผู้มีประจำเดือน ให้เห็นว่าผ้าอนามัยคือสิ่งจำเป็นในการส่งเสริมสุขภาพ ● ศึกษาวิจัยเชิงลึกเพื่อนำข้อมูลไปใช้ประกอบการกำหนดนโยบายขยายโครงการนำร่องแจกผ้าอนามัยฟรี

ที่	เป้าหมาย	แนวปฏิบัติ
		<p>ในสถานศึกษาระดับท้องถิ่น โดยวางระบบผ่านสถานศึกษา หน่วยงานรัฐ และแพลตฟอร์มดิจิทัล</p> <ul style="list-style-type: none"> ● ผลักดันเชิงนโยบายให้บรรจุผ้าอนามัยเป็นชุดสิทธิประโยชน์ในสิทธิหลักประกันสุขภาพแห่งชาติพร้อมทั้งยกเลิกภาษีของผลิตภัณฑ์เพื่อมุ่งสู่ นโยบายผ้าอนามัย “แจกฟรีถ้วนหน้า” ในระดับประเทศ
8	พัฒนานโยบายห้องน้ำสาธารณะที่ปลอดภัยสำหรับคนข้ามเพศและเพศหลากหลาย	<ul style="list-style-type: none"> ● มีแนวทางการออกแบบ การบริหารจัดการ และบังคับใช้จริง เรื่อง “ห้องน้ำสำหรับคนทุกเพศ” ในสถานที่ราชการ สถานศึกษา ห้างสรรพสินค้า สถานีขนส่งสาธารณะ และสถานที่สาธารณะทุกแห่ง ● ปรับมาตรฐานอาคาร และผังเมืองให้มีห้องน้ำที่เป็นมิตรต่อคนทุกเพศอย่างน้อย 1 จุด ต่ออาคาร ● จัดอบรมเจ้าหน้าที่สถานที่สาธารณะเรื่องการไม่เลือกปฏิบัติและการป้องกันการคุกคามทางเพศ พร้อมจัดตั้งช่องทางร้องเรียนเฉพาะกรณีล่วงละเมิดทางเพศในห้องน้ำ ● จัดทำแผนที่ห้องน้ำสำหรับคนทุกเพศ และพัฒนาระบบประเมินคุณภาพ โดยคำนึงถึงความปลอดภัย ความสะอาด และความเป็นมิตร พร้อมบูรณาการความร่วมมือระหว่างภาครัฐ เอกชน และหน่วยงานระดับท้องถิ่นเพื่อความยั่งยืนทางนโยบาย
9	สวัสดิการและความช่วยเหลือในภาวะวิกฤติและภัยพิบัติที่มีความละเอียดต่อคนข้ามเพศและเพศหลากหลาย	<ul style="list-style-type: none"> ● พัฒนาแนวทางการจัดสวัสดิการและความช่วยเหลือที่เป็นมาตรฐานสอดคล้องกับบริบทและความต้องการของคนข้ามเพศ ● การจัดศูนย์พักพิงที่มีมาตรฐาน และคำนึงถึงมิติอัตลักษณ์ทางเพศสภาพฯ (Gender-sensitive Shelters) ● การแจกจ่ายเวชภัณฑ์เฉพาะทาง ในยามวิกฤติตามความต้องการเฉพาะ เช่น ฮอริโมนเพื่อการยืนยันเพศสภาพ เป็นต้น

3) การศึกษาที่คำนึงความแตกต่างด้านรสนิยมทางเพศ อัตลักษณ์ทางเพศสภาพ การแสดงออกทางเพศสภาพและคุณลักษณะทางเพศ (SOGIESC)

สถานการณ์ปัจจุบัน

แม้ประเทศไทยจะได้รับการมองว่าเป็นสังคมที่เปิดกว้างต่อความหลากหลายทางเพศในระดับวัฒนธรรม แต่ในทางโครงสร้าง ระบบการศึกษายังคงขาดการบูรณาการองค์ความรู้เกี่ยวกับรสนิยมทางเพศ อัตลักษณ์ทางเพศ การแสดงออกทางเพศ และคุณลักษณะทางเพศ (Sexual Orientation, Gender Identity and Expression, and Sex Characteristics หรือ SOGIESC) ทั้งในหลักสูตรการเรียน การสอน หนังสือเรียน การอบรมบุคลากรทางการศึกษา โดยการขาดการบรรจุเนื้อหาเรื่องรสนิยมทางเพศ อัตลักษณ์ทางเพศสภาพ การแสดงออกทางเพศสภาพ และคุณลักษณะทางเพศ (SOGIESC) อย่างเป็นระบบใน หลักสูตรแกนกลาง ตั้งแต่วัยเด็ก ทำให้ผู้เรียนจำนวนมากเติบโตขึ้นโดยปราศจากความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับคนข้ามเพศและเพศหลากหลาย ส่งผลให้เกิดอคติ ความเข้าใจผิด และการเลือกปฏิบัติในโรงเรียน และสถานศึกษาอย่างต่อเนื่อง

การปฏิรูปหลักสูตรจึงเป็นกลไกสำคัญในการสร้างสังคมการเรียนรู้ที่เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของทุกอัตลักษณ์ทางเพศสภาพตลอดจนบรรยากาศในโรงเรียน และสถานศึกษามีระบบการเรียนการสอนที่อยู่ภายใต้กรอบเพศแบบทวิลักษณ์ (ชายหญิงที่ตายตัว ซึ่งนำไปสู่การสร้างภาพเหมารวมและการเลือกปฏิบัติต่อผู้เรียนที่เป็นบุคคลข้ามเพศและเพศหลากหลาย

เด็กและเยาวชนที่เป็นคนข้ามเพศและเพศหลากหลายจำนวนมาก ยังคงเผชิญกับอุปสรรคในชีวิตประจำวันในโรงเรียน และสถานศึกษา เช่น การบังคับแต่งกายตามเพศกำเนิด การห้ามใช้ชื่อหรือตัวตนที่สอดคล้องกับอัตลักษณ์เพศ ทั้งนี้รัฐควรดำเนินการให้เด็กทุกคนได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพโดยไม่เลือกปฏิบัติ การปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนที่เป็นคนข้ามเพศในลักษณะนี้ยังไม่สอดคล้องกับแนวคำวินิจฉัยของคณะกรรมการวินิจฉัยการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมระหว่างเพศ (วลพ.) ที่รับรองสิทธิของคนข้ามเพศและเพศหลากหลายในการแสดงออกและการแต่งกายตามอัตลักษณ์ทางเพศสภาพของตน การขาดการนำหลักการดังกล่าวมาใช้เป็นแนวปฏิบัติเดียวกันทั่วประเทศ ยังคงเป็นปัจจัยที่ซ้ำเติมความไม่ปลอดภัยในระบบการศึกษา

การขาดเนื้อหาสุขศึกษาและเพศศึกษาที่ครอบคลุมเนื้อหาด้านคนข้ามเพศและเพศหลากหลาย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การขาดพื้นที่ปลอดภัยสำหรับการเรียนรู้และการแสดงออก ส่งผลให้เด็กและเยาวชนข้ามเพศและเพศหลากหลายจำนวนมากรู้สึกโดดเดี่ยว ถูกรังแกกลั่นแกล้งหรือออกจากระบบการศึกษา โดยขาดการสนับสนุนที่เหมาะสม ปัญหาเหล่านี้ส่งผลต่อสุขภาวะทางจิตใจความมั่นใจในตนเอง และการพัฒนาอย่างรอบด้านของเด็กและเยาวชนกลุ่มนี้ และแม้ว่าประเทศไทย จะมีพันธกรณีระหว่างประเทศด้านสิทธิมนุษยชน เช่น อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (Convention on the Rights of the Child: CRC) ปีพ.ศ. 2535 ที่รับรองสิทธิของเด็กทุกคนในการได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพ ปลอดภัย เคารพศักดิ์ศรี และยึดหลักประโยชน์สูงสุดของเด็กโดยปราศจากการเลือกปฏิบัติ แต่ในทางปฏิบัติ ระบบการศึกษายังไม่สามารถสร้างสภาพแวดล้อมที่เท่าเทียมและครอบคลุมสำหรับเด็กและเยาวชนข้ามเพศ และเพศหลากหลายได้อย่างทั่วถึง

นอกจากนี้ ความไม่เข้าใจต่อความหลากหลายทางเพศยังสะท้อนอยู่ในพื้นที่และกิจกรรมนอกห้องเรียน เช่น ห้องเปลี่ยนชุดในสนามกีฬา หอพักนักเรียนที่ใช้ห้องน้ำรวม การจัดกิจกรรมทัศนศึกษาที่มีการพักค้างคืน หรือการจัดค่ายฤดูร้อน โดยขาดการคำนึงถึงความปลอดภัยและความเหมาะสมสำหรับนักเรียนและนักศึกษาที่เป็นคนข้ามเพศ หรือบุคคลอินเทอร์เซ็กซ์ (intersex) โดยเฉพาะในช่วงของการเปลี่ยนผ่านทางเพศ (transitioning) ซึ่งเป็นช่วงที่มีความเปราะบางทั้งทางกายและจิตใจ

อย่างไรก็ตาม ในช่วงไม่กี่ปีที่ผ่านมา ประเทศไทยได้มีความพยายามเชิงบวกจากหลายภาคส่วน เช่น การพัฒนาคู่มือและแผนการสอนเรื่องรสนิยมทางเพศ อัตลักษณ์ทางเพศสภาพ การแสดงออกทางเพศสภาพและคุณลักษณะทางเพศ (Sexual Orientation, Gender Identity and Expression, and Sex Characteristics: SOGIESC) สำหรับครูและบุคลากรทางการศึกษา การกำหนดนโยบายโรงเรียนเป็นมิตรต่อความหลากหลายทางเพศ ที่เปิดช่องทางรับฟังปัญหาและส่งต่อด้านสุขภาพจิตอย่างละเอียดอ่อนต่ออัตลักษณ์ทางเพศสภาพ รวมถึงความพยายามของภาครัฐในการผลักดันให้ประเด็น SOGIESC ถูกบรรจุไว้ในยุทธศาสตร์สิทธิมนุษยชนแห่งชาติ การสื่อสารสาธารณะ และการเรียนรู้ตลอดชีวิต ผ่านการอบรมผู้นำชุมชน ครู บุคลากรสุขภาพ และสื่อมวลชน เพื่อสร้างทัศนคติเชิงบวก ลดอคติ และป้องกันการตีตราในระยะยาว โดยความก้าวหน้าเหล่านี้ยังอยู่ในระดับโครงการนำร่อง และขาดความต่อเนื่อง การพัฒนาระบบการศึกษาที่ครอบคลุมประเด็น SOGIESC อย่างเป็นทางการในระดับนโยบาย ซึ่งเป็นความสำคัญและจำเป็นเพื่อให้เด็กและเยาวชนคนข้ามเพศและเพศหลากหลาย มีสิทธิในการเรียนรู้อย่างปลอดภัยได้รับความเคารพในศักดิ์ศรี และเติบโตเป็นพลเมืองที่เท่าเทียมในสังคมไทย

อุปสรรคและความท้าทาย

อุปสรรคและความท้าทายในระบบการศึกษาไทยต่อการบูรณาการ SOGIESC อยู่ที่โครงสร้างและวัฒนธรรมสถาบันที่ยังยึดกรอบเพศแบบทวิลักษณ์และบทบาทเพศตายตัว สะท้อนผ่านกฎระเบียบ การแต่งกาย การใช้คำนำหน้า การแยกพื้นที่ในการทำกิจกรรมตามเพศ และเนื้อหาในหนังสือเรียน ขณะเดียวกันยังขาดกรอบนโยบายระดับชาติ หลักสูตร และงบประมาณระยะยาวที่ชัดเจน ทำให้ความก้าวหน้ากระจุกตัวในโครงการนำร่องและความตั้งใจรายโรงเรียน มากกว่ามาตรการที่ใช้ได้ทั่วประเทศ ครูและผู้บริหารส่วนใหญ่ไม่ได้รับการอบรมด้านความละเอียดอ่อนทางเพศอย่างเป็นระบบ ส่งผลให้ไม่สามารถสร้างพื้นที่ปลอดภัยและกลไกคุ้มครองการกลั่นแกล้งได้อย่างมีประสิทธิภาพ อีกด้านหนึ่ง ทัศนคติของผู้ปกครองและชุมชนที่ยังมองความหลากหลายทางเพศเป็นเรื่องส่วนตัวหรือผิดปกติซ้ำเติมการตีตรา ทำให้เด็กและเยาวชนข้ามเพศ และเพศหลากหลายยังเผชิญการเลือกปฏิบัติและผลกระทบทางสุขภาพจิตโดยขาดการสนับสนุนที่เพียงพอ อีกทั้ง ครูและบุคลากรทางการศึกษาจำนวนมากยังไม่เคยได้รับการอบรมด้านความละเอียดอ่อนทางเพศ (Gender Sensitivity) และ SOGIESC อย่างเป็นระบบ ส่งผลให้การรับมือกับการกลั่นแกล้ง การเลือกปฏิบัติ และปัญหาสุขภาพจิตของเด็กและเยาวชนข้ามเพศยังขาดประสิทธิภาพและขึ้นอยู่กับทัศนคติส่วนบุคคลมากกว่ากรอบวิชาชีพ

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

การขับเคลื่อนนโยบายการศึกษาที่ครอบคลุมรสนิยมทางเพศ อัตลักษณ์ทางเพศสภาพ การแสดงออกทางเพศสภาพและคุณลักษณะทางเพศ (SOGIESC) จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือของหลายหน่วยงานหลัก ได้แก่

- กระทรวงศึกษาธิการ (ศธ.)
- กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (อว.)
- กระทรวงยุติธรรม และหน่วยงานคุ้มครองสิทธิ
- กระทรวงการพัฒนาสังคมฯ และหน่วยงานสิทธิมนุษยชนอิสระ
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ
- สถาบันวิจัยการศึกษา
- หน่วยงานท้องถิ่นด้านการศึกษา
- เครือข่ายผู้ปกครอง
- องค์กรภาคประชาสังคม เครือข่ายคนข้ามเพศและเพศหลากหลาย

ที่	เป้าหมาย	แนวปฏิบัติ
1	พัฒนาการเรียนการสอนเรื่องคนข้ามเพศและเพศหลากหลายในห้องเรียน	<ul style="list-style-type: none"> ● จัดทำแผนการสอนและคู่มือครูพร้อมเผยแพร่ในประเด็นความแตกต่างด้านรสนิยมทางเพศ อัตลักษณ์ทางเพศสภาพ การแสดงออกทางเพศสภาพ และคุณลักษณะทางเพศ (SOGIESC) สำหรับห้องเรียนเพื่อขยายสู่โรงเรียนและสถานศึกษาทั่วประเทศ ● บูรณาการเนื้อหา รสนิยมทางเพศ อัตลักษณ์ทางเพศสภาพ การแสดงออกทางเพศสภาพ และคุณลักษณะทางเพศ (SOGIESC) ในหลักสูตรสุขศึกษา เพศศึกษา สังคมศึกษา และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนในทุกระดับการศึกษา ● สร้างคลังสื่อการสอนที่ไม่ตีตราคนข้ามเพศ และเพศหลากหลายโดยเฉพาะคนที่มีความหลากหลายทางระบบประสาท และแบบฝึกหัดเชิงสถานการณ์สำหรับครูเพื่อสามารถสร้างพื้นที่ปลอดภัยในห้องเรียนให้กับเด็กและเยาวชนข้ามเพศ และเพศหลากหลาย
2	ส่งเสริมให้ครู บุคลากร ผู้บริหารโรงเรียน และสถานศึกษามีความรู้ และมีทัศนคติเชิงบวกต่อคนข้ามเพศและเพศหลากหลาย	<ul style="list-style-type: none"> ● จัดอบรมครู บุคลากร ผู้บริหารสถานศึกษาเรื่องความแตกต่างด้านรสนิยมทางเพศ อัตลักษณ์ทางเพศสภาพ การแสดงออกทางเพศสภาพ และคุณลักษณะทางเพศ

ที่	เป้าหมาย	แนวปฏิบัติ
		<p>(SOGIESC) พร้อมกับความละเอียดอ่อนเรื่องเพศ (Gender Sensitivity) อย่างต่อเนื่อง</p> <ul style="list-style-type: none"> ● พัฒนาทีมครูพี่เลี้ยง แกนนำในโรงเรียน สถานศึกษา และเขตพื้นที่การศึกษาเพื่อให้คำปรึกษาและหนุนเสริมเด็กและเยาวชนในชั้นเรียน เรื่องรสนิยมทางเพศ อัตลักษณ์ทางเพศสภาพ การแสดงออกทางเพศสภาพ และคุณลักษณะทางเพศ (SOGIESC) ● สร้างระบบติดตามหลังอบรมและจัดตั้งเครือข่ายการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (นักการศึกษา) ด้านความหลากหลายทางเพศ
3	<p>พัฒนานโยบาย แนวปฏิบัติ ในโรงเรียน และสถานศึกษา เป็นมิตรต่อบุคลากร เด็กและเยาวชนข้ามเพศและเพศหลากหลาย</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● สื่อสารเจตนารมณ์ร่วมของกระทรวงศึกษาธิการ โรงเรียน และสถานศึกษาในการสร้างสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัย ไม่เลือกปฏิบัติ และละเอียดอ่อนต่อประเด็น รสนิยมทางเพศ อัตลักษณ์ทางเพศสภาพ การแสดงออกทางเพศสภาพ และคุณลักษณะทางเพศ (SOGIESC) ● ยกเลิกกฎ ระเบียบที่ตีตรา และเลือกปฏิบัติต่อบุคลากร เด็ก และเยาวชนข้ามเพศและเพศหลากหลาย เช่น ทรงผม เครื่องแบบ การใช้ชื่อ และคำนำหน้าตามอัตลักษณ์ โดยปรับกฎ และระเบียบให้สอดคล้องกับมาตรฐานสากล เรื่องการคุ้มครองเด็กและเยาวชนข้ามเพศ และเพศหลากหลาย รวมถึงบุคลากรทางการศึกษา ● รับรองสิทธิของเด็กและเยาวชนข้ามเพศและเพศหลากหลายในการแต่งกาย การใช้ชื่อ และการแสดงออกตามอัตลักษณ์ทางเพศสภาพ โดยอ้างอิงแนวคำวินิจฉัยของคณะกรรมการวินิจฉัยการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมระหว่างเพศ (วลพ.) และพ.ร.บ. ระเบียบข้าราชการกรุงเทพมหานครและบุคลากรกรุงเทพมหานคร เพื่อให้เกิดแนวปฏิบัติเดียวกันในโรงเรียน และสถานศึกษาทุกระดับ ● จัดทรัพยากรเพื่อเสริมสร้างความปลอดภัย การเข้าถึงบริการ และพื้นที่สาธารณะ เช่น ห้องน้ำทุกเพศ (All-gender) ห้องเปลี่ยนชุดในสนามกีฬา หอพัก เรือนนอน รวมถึงการจัดห้องพัสดุโดยคำนึงถึงอัตลักษณ์ทางเพศสภาพ

ที่	เป้าหมาย	แนวปฏิบัติ
		<p>ของเด็กและเยาวชน และแนวทางการใช้พื้นที่สาธารณะหรือบริการที่ไม่ดีตรา และเลือกปฏิบัติ</p> <ul style="list-style-type: none"> ● เสริมบทบาทผู้ปกครอง และคณะกรรมการสถานศึกษาให้มีส่วนร่วมในการออกแบบการดูแลเด็กและเยาวชนข้ามเพศ และเพศหลากหลาย ● สร้างกลไกเผื่อารระวัง รับฟัง ช่วยเหลือ และส่งต่อพร้อมช่องทางร้องเรียนที่เป็นมิตรกับเด็กและเยาวชนข้ามเพศ และเพศหลากหลาย
4	<p>พัฒนาระบบส่งต่อ เพื่อให้เด็กและเยาวชนข้ามเพศและเพศหลากหลายได้เข้าถึงบริการด้านสุขภาพจิตที่เป็นมิตรและละเอียดอ่อนต่อประเด็นความหลากหลายทางเพศ</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● จัดทำแนวทางการดูแลด้านสุขภาพจิตในโรงเรียนและสถานศึกษาและระบบคัดกรองความเสี่ยง การดูแลเบื้องต้น ระบบส่งต่อ พร้อมแผนที่บริการ (Service Mapping) ที่เป็นมิตรกับเด็กและเยาวชนข้ามเพศ และเพศหลากหลาย ● พัฒนาทักษะครูที่ปรึกษา และแกนนำนักเรียนให้สามารถเป็นผู้ให้คำปรึกษา โดยใช้เครื่องมือคัดกรองพื้นฐาน และสามารถให้คำปรึกษาเบื้องต้นกับเด็ก และเยาวชนข้ามเพศและเพศหลากหลาย ● จัดกิจกรรมส่งเสริมความรู้ด้านสุขภาพจิต ลดการตีตรา และจัดทางเลือกการเข้าถึงบริการ สำหรับนักเรียนและผู้ปกครอง ทั้งออนไลน์ และสร้างการมีส่วนร่วมกับภาคีเครือข่ายในระดับท้องถิ่น ● จัดตั้งกลไกสนับสนุนด้านสุขภาพจิตที่เป็นมิตรต่อเด็กและเยาวชนข้ามเพศและเพศหลากหลาย โดยเชื่อมโยงระบบการศึกษา บริการสุขภาพ และภาคประชาสังคม เพื่อให้การดูแลมีความต่อเนื่อง ปลอดภัย และไม่ตีตรา
5	<p>ออกแบบรูปแบบและกิจกรรมการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจเรื่องคนข้ามเพศและเพศหลากหลายในโรงเรียนและสถานศึกษา</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● ผลิตสื่อ และทำแคมเปญที่เด็กและเยาวชนเข้าถึงง่าย ทันสมัย และไม่ตีตรา โดยพัฒนานักเรียนให้เป็นนักสื่อสารของโรงเรียน และสถานศึกษาในประเด็นที่เกี่ยวกับคนข้ามเพศและเพศหลากหลาย ● จัดทำแนวทางการดูแลด้านสุขภาพจิตในโรงเรียนและสถานศึกษาและระบบคัดกรองความเสี่ยง การดูแลเบื้องต้น ระบบส่งต่อ พร้อมแผนที่บริการ (Service

ที่	เป้าหมาย	แนวปฏิบัติ
		<p>Mapping) ที่เป็นมิตรกับเด็กและเยาวชนข้ามเพศ และเพศหลากหลาย</p> <ul style="list-style-type: none"> ● พัฒนาทักษะครูที่ปรึกษา และแกนนำนักเรียนให้สามารถเป็นผู้ให้คำปรึกษา โดยใช้เครื่องมือคัดกรองพื้นฐาน และสามารถให้คำปรึกษาเบื้องต้นกับเด็ก และเยาวชนข้ามเพศและเพศหลากหลาย ● จัดกิจกรรมส่งเสริมความรู้ด้านสุขภาพจิต ลดการตีตรา และจัดทางเลือกการเข้าถึงบริการ สำหรับนักเรียนและผู้ปกครอง ทั้งออนไลน์ และสร้างการมีส่วนร่วมกับภาคีเครือข่ายในระดับท้องถิ่น ● จัดตั้งกลไกสนับสนุนด้านสุขภาพจิตที่เป็นมิตรต่อเด็กและเยาวชนข้ามเพศและเพศหลากหลาย โดยเชื่อมโยงระบบการศึกษา บริการสุขภาพ และภาคประชาสังคม เพื่อให้การดูแลมีความต่อเนื่อง ปลอดภัย และไม่ตีตรา

4) การเข้าถึงบริการสาธารณสุข

สถานการณ์ปัจจุบัน

แม้ประเทศไทยจะมีระบบหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้าที่มุ่งสร้างความเท่าเทียมในการเข้าถึงบริการสุขภาพสำหรับประชาชนทุกคน และมีความก้าวหน้าในการบรรจุบริการสุขภาพเพื่อการยืนยันเพศสภาพบางประเภทไว้ในชุดสิทธิประโยชน์ของระบบหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ เพื่อช่วยลดภาระค่าใช้จ่าย และลดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงบริการสุขภาพของคนข้ามเพศในระยะยาว อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติ คนข้ามเพศยังคงเผชิญข้อจำกัดในการเข้าถึงบริการที่ปลอดภัย เป็นมิตรที่เป็นองค์รวม และตอบสนองต่อความต้องการทางสุขภาพเฉพาะด้านของตน

ปัญหาที่คนข้ามเพศมักประสบในการเข้ารับบริการ ได้แก่ การถูกตีตราและเลือกปฏิบัติด้วยเหตุแห่งเพศ การสื่อสารที่ไม่เคารพอัตลักษณ์ทางเพศสภาพ ตลอดจนการขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความหลากหลายทางเพศและสุขภาพของคนข้ามเพศในหมู่บุคลากรทางการแพทย์ อีกทั้งจำนวนผู้ให้บริการและสถานบริการที่มีความพร้อมยังมีจำกัด ส่งผลต่อคุณภาพบริการและความเชื่อมั่นต่อระบบสุขภาพโดยรวม

อุปสรรคและความท้าทาย

ข้อจำกัดดังกล่าวส่งผลต่อการเข้าถึงบริการสาธารณสุขของคนข้ามเพศใน 2 มิติสำคัญ ได้แก่

1. การเข้าถึงบริการสุขภาพทั่วไปซึ่งเป็นบริการพื้นฐานที่คนข้ามเพศมีความจำเป็นไม่แตกต่างจากประชากรทั่วไป
2. การเข้าถึงบริการสุขภาพเพื่อการยืนยันเพศสภาพ ซึ่งเป็นบริการเฉพาะที่ต้องอาศัยความเชี่ยวชาญ มาตรฐานการดูแล และความรู้ ความเข้าใจที่เหมาะสมของบุคลากร

การเผชิญอุปสรรคในทั้งสองมิตินี้ ทำให้คนข้ามเพศจำนวนหนึ่งหลีกเลี่ยงหรือชะลอการเข้ารับบริการ โดยเฉพาะบริการเพื่อการยืนยันเพศสภาพที่ยังมีข้อจำกัดทั้งด้านจำนวนและการกระจายตัวของหน่วยบริการ ส่งผลให้คนข้ามเพศบางส่วนหันไปพึ่งพาการดูแลตนเองหรือรับบริการจากผู้ที่มิใช่บุคลากรทางการแพทย์ ซึ่งเพิ่มความเสี่ยงต่อความปลอดภัยและภาวะแทรกซ้อนทางสุขภาพในระยะยาว

ดังนั้น การกำหนดกรอบนโยบาย มาตรการ และมาตรฐานการจัดบริการสุขภาพที่ชัดเจน เพื่อส่งเสริมการเข้าถึงบริการที่ปลอดภัย เป็นมิตร และเคารพสิทธิมนุษยชนและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามมาตรฐานสุขภาพสากล จึงเป็นกลไกสำคัญในการลดความเหลื่อมล้ำ และพัฒนาระบบสุขภาพให้ตอบสนองต่อประชาชนทุกกลุ่มอย่างยั่งยืน

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

การส่งเสริมการเข้าถึงบริการสาธารณสุขของคนข้ามเพศ จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือเชิงระบบจากหลายภาคส่วน โดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเบื้องต้น ได้แก่

- กระทรวงสาธารณสุข

- สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ (สปสช.)
- กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์
- กระทรวงศึกษาธิการ
- องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
- แพทยสภา
- สภาการพยาบาล
- หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการกำกับวิชาชีพทางการแพทย์
- สำนักงานประกันสังคม
- กรมบัญชีกลาง
- เครือข่ายผู้จัดบริการสุขภาพ
- องค์กรภาคประชาสังคม และเครือข่ายคนข้ามเพศ

หน่วยงานดังกล่าวควรมีบทบาทร่วมกันในการพัฒนานโยบาย กลไก และระบบบริการสุขภาพที่เป็นมิตร ครอบคลุมทุกมิติของชีวิต ทั้งด้านสุขภาพกาย สุขภาพจิต สุขภาพทางเพศ และบริการเพื่อการยืนยันเพศสภาพ เพื่อให้คนข้ามเพศสามารถเข้าถึงบริการสาธารณสุขที่มีคุณภาพ ปลอดภัย และปราศจากการเลือกปฏิบัติ ตลอดช่วงชีวิตอย่างยั่งยืน

ที่	เป้าหมาย	แนวปฏิบัติ
1	ยุติการตีตราและเลือกปฏิบัติด้วยเหตุแห่งเพศในสถานพยาบาล	<p>1.1 การพัฒนาศักยภาพบุคลากรสาธารณสุข พัฒนาหลักสูตรการอบรมด้านความหลากหลายทางเพศและความละเอียดอ่อนทางเพศ และด้านการดูแลผู้รับบริการที่มีความหลากหลายทางเพศ ส่งเสริมการสื่อสารที่ปราศจากการตีตราและการเลือกปฏิบัติ ส่งเสริมทัศนคติในการให้บริการสุขภาพแก่คนข้ามเพศตามแนวทางการยืนยันเพศสภาพขององค์การอนามัยโลก โดยกำหนดให้หลักสูตรและการสร้างเสริมศักยภาพดังกล่าวเป็นส่วนหนึ่งของการอบรมภาคบังคับสำหรับบุคลากรทางสาธารณสุข</p> <p>1.2 การพัฒนาหลักสูตรการศึกษาในสาขาวิชาชีพด้านสุขภาพ บรรจุเนื้อหาความรู้พื้นฐานด้านกายวิภาค สรีรวิทยา และสุขภาพเฉพาะทางของคนข้ามเพศและเพศหลากหลายในหลักสูตรแพทยศาสตร์ พยาบาลศาสตร์ และสาขาวิชาชีพด้านสุขภาพที่เกี่ยวข้อง โดยกำหนดให้เป็นรายวิชาบังคับ</p>

ที่	เป้าหมาย	แนวปฏิบัติ
		<p>เพื่อเสริมสร้างความรู้เชิงวิชาชีพและยกระดับคุณภาพบริการที่สอดคล้องกับอัตลักษณ์ทางเพศสภาพของผู้รับบริการ1.3 การคุ้มครองสิทธิและจริยธรรมทางการแพทย์</p> <p>ยุคิ แนวคิดหรือการรักษาแบบบังคับหรือการบำบัดเพื่อเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ทางเพศสภาพ (conversion therapy) การแสดงออกทางเพศสภาพ ในทุกสาขาวิชาชีพด้านสุขภาพ</p> <p>1.4 การพัฒนามาตรฐานสถานบริการที่เป็นมิตร</p> <ul style="list-style-type: none"> ● กำหนดมาตรฐานบริการสุขภาพที่ไม่เลือกปฏิบัติในระบบการประเมินและรับรองคุณภาพสถานพยาบาล หรือระบบ HA (Hospital Accreditation) ● จัดทำคู่มือการจัดการบริการสุขภาพที่เป็นมิตรสำหรับคนข้ามเพศและเพศหลากหลาย ● ส่งเสริมการออกแบบสถานบริการที่คำนึงถึงอัตลักษณ์ทางเพศสภาพ เช่น ห้องผู้ป่วย ห้องเปลี่ยนเสื้อผ้า ห้องน้ำ และพื้นที่พักผ่อน ● พัฒนาแนวทางและปรับระบบการบันทึกข้อมูลเวชระเบียนที่ครอบคลุมทั้งเพศกำเนิดและอัตลักษณ์ทางเพศสภาพและเคารพอัตลักษณ์ทางเพศ ● จัดให้มีระบบอบรมและมอบประกาศนียบัตรรับรองแก่สถานพยาบาลที่ปฏิบัติตามมาตรฐานดังกล่าว <p>1.5 ระบบกำกับติดตามและกลไกคุ้มครองสิทธิ</p> <ul style="list-style-type: none"> ● พัฒนาระบบเก็บข้อมูลและประเมินคุณภาพสถานบริการโดยครอบคลุมการเข้าถึงคุณภาพที่มีมาตรฐานและความเป็นมิตรของบริการ ● พัฒนากลไกรับเรื่องร้องเรียนและคุ้มครองสิทธิผู้ใช้บริการ ที่มีความละเอียดอ่อนและตอบสนองต่อบริบทของคนข้ามเพศและเพศหลากหลาย
2	ส่งเสริมการเข้าถึงบริการสุขภาพเพื่อการยืนยันเพศสภาพอย่างยั่งยืน	<p>2.1 การพัฒนานโยบายและชุดสิทธิประโยชน์</p> <p>จัดทำแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาชุดสิทธิประโยชน์ด้านบริการสุขภาพเพื่อการยืนยันเพศสภาพ ร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อกำหนดทิศทางระยะสั้น ระยะกลาง</p>

ที่	เป้าหมาย	แนวปฏิบัติ
		<p>และระยะยาว ในพัฒนาชุดบริการเพื่อให้ครอบคลุมทุกมิติของสุขภาพ ทั้งสุขภาพกาย สุขภาพจิต สุขภาพทางเพศ การดูแลต่อเนื่องตลอดช่วงชีวิต รวมถึงการดูแลแบบประคับประคองและการดูแลในระยะท้ายของชีวิตอย่างมีศักดิ์ศรี</p> <p>2.2 การขยายการเข้าถึงเชิงพื้นที่และระบบส่งต่อ</p> <ul style="list-style-type: none"> ● ขยายสถานบริการที่มีความพร้อมในการให้บริการทั้งในเขตเมืองและชนบท ● พัฒนาระบบส่งต่อบริการจากระดับปฐมภูมิไปจนถึงบริการเฉพาะทาง ● ส่งเสริมการใช้ระบบการแพทย์ทางไกล (Telemedicine) สำหรับการติดตามผล การให้คำปรึกษา และการดูแลต่อเนื่อง เพื่อลดภาระค่าใช้จ่ายและอุปสรรคด้านการเดินทาง ● ส่งเสริมและสนับสนุนสถานบริการสุขภาพที่นำโดยชุมชนหรือองค์กรภาคประชาสังคม โดยภาครัฐมีบทบาทในการสนับสนุนด้านการพัฒนาศักยภาพ การกำกับมาตรฐาน และกลไกด้านงบประมาณสนับสนุน <p>2.3 การจัดตั้งศูนย์ความเป็นเลิศและทีมสหสาขาวิชาชีพ</p> <ul style="list-style-type: none"> ● จัดตั้ง “ศูนย์ความเป็นเลิศด้านบริการสุขภาพเพื่อการยืนยันเพศสภาพ (Center of Excellence in Gender-Affirming Care)” ในทุกเขตสุขภาพ ● พัฒนาทีมสหสาขาวิชาชีพ (Multidisciplinary Team) ได้แก่ แพทย์ พยาบาล จิตแพทย์ นักจิตวิทยา นักสังคมสงเคราะห์ และบุคลากรที่ผ่านการอบรมด้านความละเอียดอ่อนทางเพศ และสร้างเครือข่ายผู้ปฏิบัติงานในระดับเขตสุขภาพ เพื่อยกระดับมาตรฐานการให้บริการ ลดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงบริการเชิงพื้นที่ และพัฒนาระบบบริการเฉพาะทางที่เข้าถึงได้อย่างทั่วถึง

ที่	เป้าหมาย	แนวปฏิบัติ
		<p>2.4 การคุ้มครองสิทธิด้านอนามัยเจริญพันธุ์</p> <ul style="list-style-type: none"> ● พัฒนารอบกฎหมาย นโยบาย และงบประมาณรองรับ การเก็บรักษาเซลล์สืบพันธุ์ (Sperm/Egg Freezing) ก่อนเริ่มการให้ฮอร์โมนหรือการผ่าตัด ● คุ้มครองสิทธิในการวางแผนครอบครัวและการเข้าถึง บริการเทคโนโลยีทางการแพทย์เพื่อการเจริญพันธุ์ ของคนข้ามเพศและเพศหลากหลายให้ถูกต้อง ตามกฎหมาย สอดคล้องกับหลักสิทธิมนุษยชนสากล <p>2.5 การพัฒนาระบบสนับสนุนด้านสุขภาพจิต</p> <ul style="list-style-type: none"> ● พัฒนาเครือข่ายนักจิตวิทยาและจิตแพทย์ที่มีความรู้ และทักษะด้านสุขภาพจิตของคนข้ามเพศและเพศ หลากหลาย ● ส่งเสริมแนวทางการให้คำปรึกษาแบบยืนยันตัวตน (Affirming Counseling) ที่ไม่ตีตรา ไม่บังคับ การวินิจฉัย และสนับสนุนสุขภาพจิตใจควบคู่กับ กระบวนการยืนยันเพศสภาพ <p>2.6 การเข้าถึงบริการอย่างครอบคลุมและเท่าเทียม</p> <p>พัฒนาชุดบริการและสิ่งอำนวยความสะดวกที่ตอบสนอง ความต้องการของคนข้ามเพศที่มีความพิการ เพื่อให้สามารถ เข้าถึงบริการสุขภาพที่เป็นมิตรได้อย่างเหมาะสม</p>
3	พัฒนาองค์ความรู้ด้านสุขภาพ ของคนข้ามเพศ	<p>3.1 การจัดทำและพัฒนาแหล่งความรู้เรื่องสุขภาพคนข้ามเพศ และเพศหลากหลาย</p> <ul style="list-style-type: none"> ● จัดทำคู่มือความรู้ด้านสุขภาพของคนข้ามเพศ และเพศหลากหลายที่ไม่จำกัดเฉพาะสำหรับบุคลากร ทางการแพทย์ ● จัดทำสื่อความรู้ด้านสุขภาพของคนข้ามเพศ และเพศหลากหลาย เพื่อส่งเสริมการดูแลสุขภาพ อย่างถูกต้องและปลอดภัย ● พัฒนาช่องทางการประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ข้อมูล ด้านสุขภาพที่เข้าถึงได้ง่าย ถูกต้อง และทันสมัย

ที่	เป้าหมาย	แนวปฏิบัติ
		<ul style="list-style-type: none"> ● การออกแบบคู่มือหรือสื่อสุขภาพให้คำนึงถึงความเป็นมิตรกับผู้พิการหรือผู้ที่มีข้อจำกัดต่าง ๆ ในการเข้าถึงข้อมูล เพื่อให้ประชาชนทุกกลุ่มสามารถเข้าถึงข้อมูลสุขภาพได้อย่างเท่าเทียม <p>3.3 การส่งเสริมความรู้ด้านสุขภาพ (Health Literacy) พัฒนาเครื่องมือหรือแบบประเมินความรู้ด้านสุขภาพของคนข้ามเพศและเพศหลากหลาย โดยสนับสนุนการใช้เครื่องมือดังกล่าวเพื่อส่งเสริมการดูแลและตัดสินใจด้านสุขภาพอย่างมีข้อมูลและปลอดภัย</p> <p>3.4 การสนับสนุนการวิจัยและการสร้างองค์ความรู้ใหม่</p> <ul style="list-style-type: none"> ● จัดทำแผนสนับสนุนการศึกษาและการวิจัยด้านสุขภาพของคนข้ามเพศและเพศหลากหลาย ● ส่งเสริมความร่วมมือระหว่างหน่วยงานรัฐ สถาบันการศึกษา และภาคประชาสังคม เพื่อพัฒนาองค์ความรู้เชิงประจักษ์ที่สามารถนำไปใช้กำหนดนโยบายและปรับปรุงระบบบริการได้อย่างต่อเนื่อง
4	สร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนคนข้ามเพศและ เพศหลากหลาย ในการร่วมออกแบบและติดตามนโยบายสุขภาพ	<p>4.1 การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการทำงานร่วมกับภาครัฐ</p> <ul style="list-style-type: none"> ● จัดตั้งคณะกรรมการที่ปรึกษาซึ่งประกอบด้วย ผู้แทนชุมชนคนข้ามเพศ ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน และภาคประชาสังคม เพื่อส่งเสริมการสร้างกลไกและการเปิดพื้นที่ให้ผู้แทนจากชุมชนมีบทบาทในการออกแบบเสนอแนะ และทบทวนนโยบายสุขภาพร่วมกับหน่วยงานของรัฐ ● กำหนดให้การจัดทำนโยบายและการพัฒนาชุดบริการสุขภาพที่เกี่ยวข้อง ต้องมีการมีส่วนร่วมอย่างมีความหมายจากประชาชน ชุมชนคนข้ามเพศ และองค์กรภาคประชาสังคม ● ส่งเสริมกระบวนการร่วมออกแบบ (co-design) และการกำหนดลำดับความสำคัญเชิงนโยบายร่วมกันระหว่างรัฐและชุมชน

ที่	เป้าหมาย	แนวปฏิบัติ
		<p>4.2 การติดตามและประเมินผลการดำเนินนโยบายสุขภาพ โดยการมีส่วนร่วมจากภาคประชาชน</p> <ul style="list-style-type: none"> ● พัฒนากลไกการติดตามและประเมินผลการนำนโยบายไปใช้ในทางปฏิบัติ โดยเปิดโอกาสให้ชุมชนคนข้ามเพศมีบทบาทในการสะท้อนปัญหา ข้อเสนอแนะ และผลกระทบที่เกิดขึ้นจริง ● สนับสนุนความโปร่งใสและความรับผิดชอบ (accountability) ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
5	เสริมสร้างความยั่งยืนด้านงบประมาณและทรัพยากรของระบบบริการสุขภาพคนข้ามเพศ	<p>5.1 การมีส่วนร่วมในการวางแผนงบประมาณ</p> <ul style="list-style-type: none"> ● ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนคนข้ามเพศในการร่วมออกแบบและเสนอแนะการจัดสรรงบประมาณที่เกี่ยวข้องกับนโยบายและการจัดบริการสุขภาพ ● พัฒนาระบบการวางแผนงบประมาณที่โปร่งใสและเปิดเผยข้อมูลต่อสาธารณะ <p>5.2 การบูรณาการงบประมาณภายใต้ระบบหลักประกันสุขภาพ</p> <ul style="list-style-type: none"> ● สนับสนุนการบรรจุและพัฒนาชุดสิทธิประโยชน์ด้านบริการสุขภาพเพื่อการยืนยันเพศสภาพภายใต้ระบบหลักประกันสุขภาพแห่งชาติอย่างต่อเนื่อง ● จัดให้มีการประเมินความเพียงพอของงบประมาณและทรัพยากรอย่างสม่ำเสมอ <p>5.3 การบริหารจัดการทรัพยากรเพื่อความยั่งยืนระยะยาว</p> <ul style="list-style-type: none"> ● พัฒนากลไกติดตามการใช้ทรัพยากรให้เกิดประสิทธิภาพและความคุ้มค่า ● ส่งเสริมการวางแผนระยะยาวเพื่อรองรับความต้องการบริการที่เพิ่มขึ้นในอนาคต
6	เสริมสร้างความร่วมมือระดับภูมิภาคและนานาชาติด้านสุขภาพคนข้ามเพศ	<p>6.1 การแลกเปลี่ยนองค์ความรู้และมาตรฐานบริการ</p> <ul style="list-style-type: none"> ● ส่งเสริมความร่วมมือกับองค์กรและเครือข่ายระดับภูมิภาคและนานาชาติ เพื่อแลกเปลี่ยนองค์ความรู้

ที่	เป้าหมาย	แนวปฏิบัติ
		<p>แนวปฏิบัติที่ดี (best practices) และมาตรฐานการดูแลสุขภาพคนข้ามเพศ</p> <ul style="list-style-type: none"> ● สนับสนุนการนำแนวทางสากลที่เหมาะสมมาปรับใช้ในบริบทประเทศไทย <p>6.2 ความร่วมมือด้านการวิจัย นวัตกรรม และพัฒนาองค์ความรู้</p> <ul style="list-style-type: none"> ● ส่งเสริมความร่วมมือด้านการวิจัยระหว่างประเทศเพื่อพัฒนาองค์ความรู้ด้านสุขภาพคนข้ามเพศ ● สนับสนุนการเผยแพร่ผลงานวิชาการและการมีส่วนร่วมในเวทีระดับนานาชาติ <p>6.3 การเข้าถึงแหล่งทุนและการสนับสนุนระหว่างประเทศ</p> <ul style="list-style-type: none"> ● สนับสนุนการเข้าถึงแหล่งทุนระหว่างประเทศเพื่อพัฒนาระบบบริการสุขภาพและโครงการที่เกี่ยวข้อง ● เสริมสร้างศักยภาพหน่วยงานและภาคประชาสังคมในการบริหารจัดการทุนและความร่วมมือข้ามประเทศ

5) การสร้างอาชีพโดยทางเศรษฐกิจ ความมั่นคงในอาชีพและสวัสดิการ

สถานการณ์ปัจจุบัน

การสร้างอาชีพโดยทางเศรษฐกิจ ความมั่นคงในอาชีพและสวัสดิการ เป็นรากฐานสำคัญของสุขภาวะคนข้ามเพศและเพศหลากหลาย เพราะเป็นปัจจัยที่หล่อเลี้ยงศักดิ์ศรี ความมั่นคงในชีวิต และอำนาจในการตัดสินใจเหนือทรัพยากรเชิงเศรษฐกิจของตนเองอย่างยั่งยืน อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันแนวทางการส่งเสริมสิทธิทางเศรษฐกิจของคนข้ามเพศในประเทศไทยยังคงจำกัด อยู่ในกรอบ “สิทธิในการทำงาน” และแรงงานในระบบ (Formal Labor market) หรือการได้รับความเมตตาในการจ้างงานเป็นรายกรณี ซึ่งขาดมุมมองเชิงโครงสร้างแบบองค์รวมที่เชื่อมโยงกับมิติด้านรายได้ ทุน การเป็นเจ้าของกิจการอย่างเท่าเทียม และความครอบคลุมแรงงานทั้งในและนอกระบบ

คนข้ามเพศจำนวนมากแบกรับภาระงานดูแล (Care Work) ทั้งในมิติการเยียวยาสุขภาวะชุมชน และการสนับสนุนเครือข่ายทางสังคมที่มองไม่เห็น ซึ่งเป็นฐานรากสำคัญของระบบเศรษฐกิจแต่กลับไม่ถูกตีมูลค่า (Unpaid Work) ขณะเดียวกันยังเผชิญกับ “ต้นทุนการยืนยันเพศสภาพ” (Gender-affirming Costs) ซึ่งเป็นรายจ่ายจำเป็นคงที่ที่สูงกว่าประชากรทั่วไป ส่งผลให้ความสามารถในการสะสมความมั่งคั่งลดน้อยลง นอกจากนี้ อคติเชิงโครงสร้างยังทำให้คนข้ามเพศเข้าไม่ถึงแหล่งทุนในระบบเนื่องจากอัตลักษณ์ไม่ตรงกับเอกสารทางราชการ และขาดกลไกสนับสนุนในระบบนิเวศผู้ประกอบการหรือสตาร์ทอัพที่เอื้อต่อการสร้างธุรกิจของตนเอง

นอกจากนี้ ประเทศไทยยังไม่มีเครื่องมือหรือดัชนีที่วัดความเป็นธรรมในที่ทำงานต่อคนข้ามเพศและเพศหลากหลายโดยเฉพาะ และยังขาดกลไกในการประเมินองค์กรที่ให้ความเท่าเทียมทางเพศสภาพอย่างแท้จริง รวมถึงขาดนโยบายสนับสนุนการสร้าง “ระบบนิเวศแห่งการดูแล” ส่งผลให้การสร้างสภาพแวดล้อมการทำงานที่เคารพอัตลักษณ์ทางเพศสภาพยังเป็นไปอย่างจำกัด ขณะเดียวกัน คนข้ามเพศจำนวนมากยังเข้าไม่ถึงความรู้ด้านการเงิน การออม การลงทุน และสิทธิประโยชน์ทางภาษี ส่งผลให้ขาดความมั่นคงทางเศรษฐกิจในระยะยาว ทั้งนี้ สุขภาวะที่ดีของคนข้ามเพศควรถูกมองเป็นประเด็นสำคัญในมิติของทุนมนุษย์ (Human Capital) และเศรษฐกิจฐานราก โดยคนข้ามเพศเป็นกลุ่มประชากรที่มีความหลากหลายทางความคิด มีความสร้างสรรค์ และศักยภาพในการสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจ ทั้งในภาคแรงงาน ภาคบริการ วัฒนธรรมสร้างสรรค์ และเศรษฐกิจที่ขับเคลื่อนด้วยอัตลักษณ์ (Pride Economy) การส่งเสริมสุขภาวะจึงเป็นการลงทุนเพื่อเพิ่มคุณภาพทุนมนุษย์ของประเทศ ในระยะยาวการมีสุขภาวะที่ดีของคนข้ามเพศจึงไม่ควรถูกมองว่าเป็นภาระงบประมาณของรัฐ หากแต่เป็นการ ปลดล็อกศักยภาพทางเศรษฐกิจ (Unlocking Economic Potential) ของกลุ่มประชากรที่เคยถูกกีดกัน เพื่อเพิ่มผลิตภาพแรงงาน ลดต้นทุนทางสังคม และสร้างการเติบโตทางเศรษฐกิจที่ครอบคลุม (Inclusive Growth) การสร้าง “ระบบนิเวศแห่งการดูแล” ที่รับรองมูลค่าของงานชุมชน ควบคู่ไปกับการสร้างความเป็นธรรมในที่ทำงาน และสิทธิประโยชน์ทางภาษี จึงเป็นการลงทุนเพื่อเพิ่มคุณภาพทุนมนุษย์ของประเทศอย่างยั่งยืนในระยะยาว

อุปสรรคและความท้าทาย

อุปสรรคหลักของคนข้ามเพศในมิติเศรษฐกิจคือการถูกกีดทับด้วยอคติทางเพศสภาพที่ส่งผลต่อโอกาสทางการงานและการเข้าถึงทรัพยากร ตั้งแต่การเลือกปฏิบัติในการจ้างงาน การขาดความก้าวหน้าในอาชีพเนื่องจากเพศสภาพ ไปจนถึงการขาดการคุ้มครองทางกฎหมายที่ครอบคลุมสิทธิสวัสดิการที่สอดคล้องกับความต้องการเฉพาะบุคคล (เช่น การลาเพื่อยืนยันเพศสภาพ) นอกจากนี้ การไม่มีโครงสร้างสนับสนุนที่เอื้อต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจโดยตรง ไม่ว่าจะเป็นในฐานะลูกจ้าง แรงงานอิสระ หรือผู้ประกอบการ ทำให้คนข้ามเพศต้องแบกรับความเสี่ยงทางเศรษฐกิจเพียงลำพัง โดยเฉพาะความเปราะบางจากการขาดแคลนทุนหมุนเวียนและระบบนิเวศทางธุรกิจที่เป็นมิตร

ความท้าทายสำคัญคือการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์สู่แนวคิด “ความยุติธรรมทางเศรษฐกิจของคนข้ามเพศ (Trans Economic Justice)” เพื่อเปลี่ยนสถานะจาก “กลุ่มเปราะบางที่รอการสงเคราะห์” สู่การเป็น “ผู้ร่วมสร้างและผู้รับประโยชน์ร่วมในระบบเศรษฐกิจ” อย่างมีศักดิ์ศรี ซึ่งหมายถึงการลงทุนในคนข้ามเพศในฐานะการลงทุนในทุนมนุษย์ที่มีมูลค่าสูง การแก้ไขอุปสรรคเหล่านี้จำเป็นต้องอาศัยการปฏิรูปเชิงโครงสร้าง ทั้งการเชื่อมโยงนโยบายการจ้างงานกับกฎหมายคุ้มครองแรงงานที่ห้ามการเลือกปฏิบัติอย่างเด็ดขาด การสร้างกลไกการเงินที่เข้าถึงได้จริงโดยไม่ยึดติดกับค่านำหน้าชื่อ และการจัดตั้งระบบสวัสดิการที่รับรองคุณค่าของงานดูแลชุมชน เพื่อสร้างหลักประกันความเป็นธรรมและปลดล็อกอาชีพใต้วงเศรษฐกิจของคนข้ามเพศในทุกภาคส่วนอย่างแท้จริง

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

การขับเคลื่อนการสร้างอาชีพใต้วงเศรษฐกิจ ความมั่นคงในอาชีพและสวัสดิการของคนข้ามเพศจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือของหลายหน่วยงานหลัก ได้แก่

- กระทรวงแรงงาน
- กระทรวงการคลัง และกรมสรรพากร
- กระทรวงพาณิชย์ และสำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (สสว.)
- กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม
- กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์
- ธนาคารแห่งประเทศไทย (ธปท.)
- สำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์ และตลาดหลักทรัพย์ (ก.ล.ต.)
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
- สถาบันการเงิน
- องค์กรภาคเอกชน

- องค์กรภาคประชาสังคม
- เครือข่ายผู้ประกอบการคนข้ามเพศ

องค์กรทั้งหมดนี้ต้องบูรณาการการทำงานร่วมกันเพื่อเปลี่ยนสถานะของคนข้ามเพศจากการเป็นกลุ่มเป้าหมายเชิงสงเคราะห์ สู่การเป็นหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจที่ร่วมขับเคลื่อนผลิตภาพแรงงานและการเติบโตของประเทศอย่างเท่าเทียมและมีศักดิ์ศรี

ที่	เป้าหมาย	แนวปฏิบัติ
1	สร้างอาชีพไทยทางเศรษฐกิจและการยอมรับคุณค่าพหุสังคมของคนข้ามเพศ	<ul style="list-style-type: none"> ● การรับรองคุณค่าของงานดูแลและงานในภาคส่วนต่าง ๆ รับรองมูลค่าทางเศรษฐกิจและสวัสดิการของแรงงานทั้งในและนอกระบบ โดยเฉพาะการเปลี่ยนงานดูแลสุขภาพและงานสนับสนุนชุมชนที่คนข้ามเพศแบกรับอยู่เดิม (Unpaid Care Work) ให้เป็นงานที่มีค่าตอบแทนและได้รับการสนับสนุนทรัพยากรและงบประมาณภาครัฐอย่างเป็นธรรม ● การขยายสิทธิทางเศรษฐกิจแบบองค์รวม ส่งเสริมสิทธิทางเศรษฐกิจที่ไม่จำกัดเพียงแค่ “สิทธิในการทำงาน” แต่ต้องครอบคลุมถึงอาชีพไทยในการสร้างรายได้ การเข้าถึงการระดมทุน และการส่งเสริมการเป็นเจ้าของกิจการ (Trans-led Business) เพื่อสร้างความมั่งคั่งและศักดิ์ศรีของคนข้ามเพศ อันนำไปสู่ความยุติธรรมเชิงโครงสร้างอย่างแท้จริง ● การขับเคลื่อนเศรษฐกิจไพรด์ (Pride Economy 360°) ส่งเสริมแนวคิดเศรษฐกิจไพรด์ที่เชื่อมโยงสิทธิ สุขภาพ และรายได้เข้าด้วยกัน โดยมุ่งเน้นการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันและการเป็นเจ้าของธุรกิจของคนข้ามเพศในอุตสาหกรรมมูลค่าสูงและนวัตกรรม ● การสร้างหุ้นส่วนความร่วมมือเพื่อขจัดอคติ ขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การขจัดอคติและการเลือกปฏิบัติอย่างยั่งยืนผ่านการสร้างหุ้นส่วนความร่วมมือข้ามภาคส่วน โดยบูรณาการองค์ความรู้ด้าน SOGIESC เข้าสู่ระบบการศึกษา สื่อ

ที่	เป้าหมาย	แนวปฏิบัติ
		<p>และการพัฒนาเครือข่าย เพื่อสร้างระบบเศรษฐกิจที่ยอมรับความหลากหลายและมองเห็นศักยภาพของคนข้ามเพศ ในฐานะ "ทุนมนุษย์" ที่สำคัญของประเทศในระยะยาว</p>
2	<p>พัฒนาเครื่องมือวัดผลและมาตรฐานความครอบคลุมคนข้ามเพศในที่ทำงานและระบบเศรษฐกิจ</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● การพัฒนาเครื่องมือส่งเสริมการมีส่วนร่วมทุกระดับ พัฒนาเครื่องมือและกลไกเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของคนข้ามเพศในระบบเศรษฐกิจทุกระดับ ตั้งแต่ระดับแรงงาน (Productivity / Employment) ผู้ประกอบการรายย่อยและวิสาหกิจชุมชน (SME / Startup / Creative Sector) ไปจนถึงการเข้าถึงแหล่งทุน (Access to Credit) และตลาดทุน (Capital Market) เพื่อขับเคลื่อนเครื่องยนต์ทางเศรษฐกิจในภาพรวม ● พัฒนาดัชนีการมีส่วนร่วมของคนข้ามเพศในที่ทำงาน (Trans Workplace Inclusion Index) และสร้างระบบ “การรับรององค์กรที่ครอบคลุมคนข้ามเพศ” (Trans-Inclusive Certification) เพื่อเป็นเกณฑ์มาตรฐานในการประเมินความเท่าเทียมเชิงประจักษ์ ● กำหนดมาตรการจูงใจทางภาษี (Tax Incentive) สำหรับองค์กรและสถานประกอบการที่มีนโยบายส่งเสริมความหลากหลายทางเพศ ความเสมอภาค และการมีส่วนร่วม (Diversity, Equity & Inclusion: DEI) ที่ชัดเจน สามารถตรวจสอบและวัดผลได้จริง เพื่อกระตุ้นให้ภาคธุรกิจลงทุนในการสร้างสภาพแวดล้อมการทำงานที่ไม่เลือกปฏิบัติ และส่งเสริมการจ้างงานคนข้ามเพศอย่างเป็นรูปธรรม ● ส่งเสริมการใช้เครื่องมือประเมินตนเอง (Self-Assessment Toolkit) สำหรับสถานประกอบการ และสนับสนุนการจัดทำฐานข้อมูลเศรษฐกิจจำแนกตามเพศสภาพ (Gender-Disaggregated Data) เพื่อวิเคราะห์สถานการณ์ทางการเงินและโอกาสทางเศรษฐกิจของคนข้ามเพศอย่างเป็นระบบ ● พัฒนางานวิจัย และข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวกับ “ต้นทุนการกีดกันและผลลัพธ์ของการสร้างการมีส่วนร่วม

ที่	เป้าหมาย	แนวปฏิบัติ
		<p>ของคนข้ามเพศและเพศหลากหลายในระบบเศรษฐกิจ (Cost of Exclusion & Inclusion Impact Report of Trans Economy) เพื่อใช้เป็นฐานในการออกแบบนโยบาย การคลังและสวัสดิการที่ลดความเหลื่อมล้ำสะสม</p>
3	<p>จัดตั้งและเสริมกลไกหนุนเสริมทางเศรษฐกิจคนข้ามเพศ</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● จัดตั้งกองทุนที่หนุนเสริมเศรษฐกิจของประชากรกลุ่มเปราะบาง ที่รวมถึงคนข้ามเพศและเพศหลากหลายที่บริหารจัดการโดยเครือข่ายคนข้ามเพศ เพื่อส่งเสริมการเข้าถึงแหล่งทุนที่ปราศจากอคติ อันจะส่งเสริมการเข้าถึงแหล่งทุน การพัฒนาอาชีพ และเสริมความมั่นคงของเจ้าของกิจการทุกระดับ โดยลดการพึ่งพาแหล่งทุนภายนอกเพียงอย่างเดียว ● กำหนดขอบเขตกลไกหนุนเสริมทางเศรษฐกิจให้ครอบคลุมการบ่มเพาะธุรกิจ (Business Incubation) การเป็นที่เลี้ยง (Mentorship) และการพัฒนาทักษะเฉพาะทางที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาดโลก เพื่อสนับสนุนการเติบโตทางเศรษฐกิจของคนข้ามเพศในทุกช่วงชีวิตการทำงาน ● ผลักดันให้ภาครัฐและเอกชนกำหนดนโยบายจัดซื้อจัดจ้างที่ให้แต้มต่อหรือสิทธิประโยชน์แก่สถานประกอบการที่มีคนข้ามเพศเป็นเจ้าของหรืออยู่ในระดับบริหาร (Trans-led Businesses) เพื่อสร้างโอกาสทางธุรกิจและรายได้ที่ยั่งยืน ● ผลักดันนโยบายที่เปลี่ยนจากการจ้างงานในฐานะ "กลุ่มเปราะบาง" สู่การจ้างงานในฐานะ "หุ้นส่วนทางเศรษฐกิจ" ในทุกระดับของระบบเศรษฐกิจ โดยมุ่งเน้นการสร้างตำแหน่งงานที่มีคุณค่า (Decent Work) และมีอำนาจในการตัดสินใจ ไม่ว่าจะเป็งานในหรือนอกระบบ
4	<p>ขยายโอกาสการจ้างงานและรายได้โดยไม่เลือกปฏิบัติ</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● ส่งเสริมการจ้างงานที่ไม่เลือกปฏิบัติ พร้อมเกณฑ์ การจัดจ้างที่ชัดเจน และนโยบายขจัดการเลือกปฏิบัติ (Anti-discriminatory) ที่ให้ความสำคัญกับนโยบายรับรองอัตลักษณ์ทางเพศสภาพ การแสดงออกทางเพศสภาพ คุณลักษณะทางเพศ และการเข้าถึงสวัสดิการอย่างเท่าเทียม

ที่	เป้าหมาย	แนวปฏิบัติ
		<ul style="list-style-type: none"> ● พัฒนามาตรการเชิงรุกในการสร้างความร่วมมือกับภาคเอกชน เพื่อส่งเสริมการจ้างงานคนข้ามเพศโดยตรง เช่น โครงการจับคู่แรงงานกับนายจ้าง โควตาการจ้างงานในโครงการรัฐ หรือความร่วมมือเชิงนโยบายกับองค์กรธุรกิจขนาดใหญ่ ไม่จำกัดเพียงการออกใบรับรองหรือการแสดงสัญลักษณ์เชิงนโยบายเท่านั้น ● สนับสนุนการจัดตั้งหรือการมีส่วนร่วมในสหภาพแรงงานที่เข้าใจประเด็นความหลากหลายทางเพศ เพื่อเพิ่มอำนาจต่อรองทางเศรษฐกิจ สร้างความเป็นธรรมในการจ้างงาน และดูแลความปลอดภัยในที่ทำงาน โดยเฉพาะในกรณีเกิดข้อพิพาทด้านสวัสดิการและสิทธิแรงงาน ● ส่งเสริมการสร้างสภาพแวดล้อมการทำงานที่ปลอดภัย เคารพศักดิ์ศรี และอัตลักษณ์ทางเพศสภาพของลูกจ้างทุกคน โดยครอบคลุมมาตรการป้องกันการคุกคาม การใช้ความรุนแรง การล่วงละเมิดทางวาจา และทางเพศ รวมถึงการมีกลไกรับเรื่องร้องเรียนที่ปลอดภัยและเป็นมิตรต่อคนข้ามเพศ ● ผลักดันกฎหมายคุ้มครองแรงงานสำหรับพนักงานที่ทำงานกลางคืน ครอบคลุมชั่วโมงทำงานปลอดภัย การลาหยุด การคุ้มครองแรงงาน และการไม่ถูกเลือกปฏิบัติจากอัตลักษณ์เพศและอาชีพ
5	ยกระดับความรู้ทางการเงิน และสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจฐานราก	<ul style="list-style-type: none"> ● ผลักดันให้มีการพัฒนาผลิตภัณฑ์ทางการเงินที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตแรงงานอิสระและรูปแบบอาชีพที่หลากหลายของคนข้ามเพศ เช่น ประกันสุขภาพที่ครอบคลุมการยืนยันเพศสภาพ (Gender-affirming Care) กองทุนการออมและบำนาญสำหรับแรงงานนอกระบบ โดยยึดหลักการไม่เลือกปฏิบัติและลดอุปสรรคด้านเอกสารอัตลักษณ์ทางเพศสภาพ ● ส่งเสริมความรู้ทางการเงินที่ครอบคลุมถึงการบริหารจัดการ "ต้นทุนการยืนยันเพศสภาพ" การวางแผนภาษีสำหรับผู้ประกอบการรายย่อย และการเข้าถึงสิทธิประโยชน์ทางการเงินที่รัฐจัดให้ เพื่อสร้างเกราะป้องกันความเสี่ยงทางการเงินในระยะยาว

ที่	เป้าหมาย	แนวปฏิบัติ
		<ul style="list-style-type: none"> ● สนับสนุนให้คนข้ามเพศให้เข้าถึงหลักสูตรการเงินในโครงการฝึกออาชีพของรัฐ ศูนย์พัฒนาแรงงานท้องถิ่น และกองทุนส่งเสริมอาชีพ ● ส่งเสริมการรวมกลุ่มเพื่อจัดตั้งสถาบันการเงินชุมชนหรือกลุ่มออมทรัพย์ที่เข้าใจบริบทเฉพาะของคนข้ามเพศ เพื่อสร้างระบบนิเวศการพึ่งพาตนเองและลดการพึ่งพาสถาบันการเงินกระแสหลักที่มีเงื่อนไขจำกัด
6	เสริมสร้างความเป็นผู้ประกอบการและอาชีพไทยเหนือทุนของคนข้ามเพศ	<ul style="list-style-type: none"> ● สนับสนุนการจัดตั้งเครือข่ายนักลงทุนที่ยอมรับความหลากหลาย (Inclusive Investor Network) และสร้างพื้นที่นำเสนอแผนธุรกิจ (Pitch Platform) สำหรับผู้ประกอบการคนข้ามเพศ เพื่อเชื่อมโยงสู่แหล่งทุนในอุตสาหกรรมนวัตกรรม เศรษฐกิจสร้างสรรค์ และ Pride Economy อย่างเป็นระบบ ● ผลักดันให้มีการจัดตั้งกองทุนร่วมลงทุนที่รัฐและเครือข่ายนักลงทุนสมทบทุนตามสัดส่วน (เช่น 1:1 หรือ 1:2) เพื่อสนับสนุนวิสาหกิจที่มีคนข้ามเพศเป็นเจ้าของ (Trans-owned Business) โดยใช้ตัวชี้วัดผลลัพธ์ทางเศรษฐกิจและสังคม (Social Impact) เช่น การจ้างงานที่เป็นธรรม และการมีนโยบายจัดการเลือกปฏิบัติที่วัดผลได้จริง ● กำหนดสัดส่วนหรือให้แต้มต่อในการจัดซื้อจัดจ้างสินค้าและบริการจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชน สำหรับธุรกิจที่มีคนข้ามเพศเป็นเจ้าของหรืออยู่ในระดับบริหาร (Trans-led Businesses) เพื่อสร้างรายได้ที่มั่นคงและเพิ่มอำนาจต่อรองในห่วงโซ่อุปทาน (Supply Chain Inclusion) ● ผลักดันสถาบันการเงินของรัฐและเอกชนให้จัดมีสินเชื่อดอกเบี้ยต่ำ (Soft Loans) และเครื่องมือทางการเงินเฉพาะที่ขจัดอุปสรรคด้านอคติทางเพศและข้อจำกัดเรื่องเอกสารอัตลักษณ์ เพื่อสนับสนุนการเริ่มต้นการเปลี่ยนผ่าน และการขยายกิจการ (Scale-up) ได้อย่างยั่งยืน

ที่	เป้าหมาย	แนวปฏิบัติ
7.	การสร้างความยั่งยืนเชิงสถาบัน และ กลไก ธรรม มา ภิ บาล เพื่อเศรษฐกิจคนข้ามเพศ	<ul style="list-style-type: none"> ● จัดตั้งคณะกรรมการหรือกลไกกลางที่มีสัดส่วนของคนข้ามเพศและผู้เชี่ยวชาญด้านเศรษฐศาสตร์แห่งความเท่าเทียมเพื่อทำหน้าที่กำกับดูแล ติดตามผล และผลักดันนโยบายอธิปไตยทางเศรษฐกิจให้เกิดผลจริงในระดับแผนยุทธศาสตร์ชาติ ● ผลักดันให้เกิดการจัดสรรงบประมาณจากกองทุนรัฐที่มีอยู่แล้ว (เช่น กองทุนส่งเสริมความเสมอภาคระหว่างเพศ, กองทุน สสส.) ให้มีสัดส่วนที่ชัดเจนสำหรับการขับเคลื่อนเศรษฐกิจคนข้ามเพศ เพื่อลดการพึ่งพาแหล่งทุนต่างชาติ และสร้างความมั่นคงในระยะยาว ● สนับสนุนให้ชุมชนคนข้ามเพศเป็นเจ้าของและบริหารจัดการข้อมูลทางเศรษฐกิจของตนเอง (Data Sovereignty) และเข้าถึงเทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันในเศรษฐกิจยุคใหม่ ● ขยายความร่วมมือกับเครือข่ายเศรษฐกิจ LGBTQIA+ ในระดับอาเซียนและเอเชีย เพื่อแลกเปลี่ยนทรัพยากร องค์ความรู้ และสร้างอำนาจต่อรองทางเศรษฐกิจในระดับสากล

หมวดที่ 4 กิจกรรมสร้างการมีส่วนร่วมเพื่อการยอมรับความหลากหลายในสังคม

การสร้างการมีส่วนร่วมเพื่อการยอมรับความหลากหลายในสังคมเป็นหัวใจสำคัญของการส่งเสริมสุขภาพคนข้ามเพศ การดำเนินงานจำเป็นต้องมีความครอบคลุมทั้งการสนับสนุนทรัพยากรการสื่อสารที่ถูกต้อง การจัดกิจกรรมเพื่อสร้างความเข้าใจกับสาธารณะ การพัฒนาแกนนำเครือข่ายและการบูรณาการการทำงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานและเครือข่ายทุกภาคส่วน ทั้งนี้เพื่อขจัดอคติและการเลือกปฏิบัติ เสริมสร้างความเข้าใจระหว่างกลุ่มประชากร และเปิดโอกาสให้คนข้ามเพศมีส่วนร่วมอย่างเท่าเทียมในทุกมิติของสังคม การดำเนินกิจกรรมในหมวดนี้จึงควรมุ่งหลักการเคารพสิทธิมนุษยชน การมีส่วนร่วมของชุมชน และการร่วมมือกันอย่างเป็นหุ้นส่วนข้ามภาคส่วน (Multi-sectoral Partnership) เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างและทัศนคติของสังคมอย่างยั่งยืน ดังต่อไปนี้

4.1 การสร้างสังคมแห่งความเสมอภาคและการเรียนรู้ตลอดชีวิต

การบูรณาการความรู้เรื่องรสนิยมทางเพศ อัตลักษณ์ทางเพศ การแสดงออกทางเพศสภาพ และคุณลักษณะทางเพศ (SOGIESC) เข้าสู่ระบบการศึกษาและสื่อสาธารณะ เป็นก้าวสำคัญที่จะทำให้เด็กและเยาวชนข้ามเพศ “มองเห็นตัวเองในสังคม” ได้อย่างภาคภูมิใจ เมื่อครู ผู้นำชุมชน และสื่อมวลชนมีความเข้าใจเรื่องความหลากหลายทางเพศอย่างถูกต้อง การกลั่นแกล้งและการตีตราในโรงเรียนจะลดลง เด็กข้ามเพศจะกล้าแสดงออกตามอัตลักษณ์ของตนมากขึ้น มีสุขภาพจิตดี และสามารถเรียนรู้ได้อย่างมีศักยภาพเต็มที่ การสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่ไม่ตีตราจึงไม่เพียงป้องกันความรุนแรงทางสังคม แต่ยังเป็นพื้นฐานของการพัฒนาคุณภาพชีวิตในระยะยาว

สำหรับวัยทำงานและวัยผู้ใหญ่ การพัฒนาการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่เข้าถึงได้และนโยบายองค์กรที่เคารพความหลากหลายทางเพศ จะช่วยให้คนข้ามเพศได้รับโอกาสที่เท่าเทียมในตลาดแรงงาน ตั้งแต่การสมัครงาน การใช้อีเมลและคำนำหน้าที่สุดอดคล้องกับอัตลักษณ์การได้รับสิทธิและสวัสดิการที่เป็นธรรม ไปจนถึงการได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมในสถานที่ทำงาน การลดอคติและการเลือกปฏิบัติในภาคเศรษฐกิจไม่เพียงเพิ่มรายได้และความมั่นคงในชีวิต แต่ยังช่วยสร้างภาพลักษณ์ใหม่ขององค์กรและสังคมที่เปิดกว้างต่อความหลากหลายต่อการมีงานทำอย่างมีศักดิ์ศรีและเป็นธรรมคือหัวใจสำคัญของสุขภาพคนข้ามเพศ

ในระดับสังคมโดยรวมการพัฒนาหลักสูตรสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่เป็นมิตร การตั้งศูนย์ให้คำปรึกษาที่ปลอดภัย และการรณรงค์ผ่านสื่อเพื่อลดอคติ จะช่วยให้คนข้ามเพศเข้าถึงบริการได้ โดยไม่รู้สึกกลัวหรือลึงเล ขณะเดียวกัน การปรับปรุงกฎหมายห้ามการเลือกปฏิบัติและการมีกลไกติดตามประเมินผลระดับชาติ จะทำให้ความเท่าเทียมกลายเป็นมาตรฐาน ไม่ใช่เพียงโครงการระยะสั้น เมื่อคนข้ามเพศสามารถใช้ชีวิตได้อย่างปลอดภัย มีสุขภาพที่ดี และได้รับการยอมรับในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์อย่างแท้จริง สังคมไทยก็จะก้าวสู่การเป็น “สังคมแห่งความเสมอภาคและการเรียนรู้ตลอดชีวิต” ที่ไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง

4.2 การสนับสนุนและจัดสรรทรัพยากร

ภาครัฐ แหล่งทุน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรสนับสนุนและจัดสรรทรัพยากรให้แก่องค์กรและเครือข่ายที่ทำงานด้านคนข้ามเพศอย่างเพียงพอ โดยการสนับสนุนควรมีความครอบคลุมทั้งด้านสิทธิและสุขภาพในทุกมิติ ไม่จำกัดเฉพาะงานด้านเอชไอวี การป้องกันโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ หรือบริการสุขภาพทางเพศดังที่เคยเป็นมา แต่ต้องครอบคลุมประเด็นสำคัญที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของคนข้ามเพศในเชิงโครงสร้าง ได้แก่

- การผลักดันกฎหมายรับรองอัตลักษณ์ทางเพศสภาพฯ เพื่อให้คนข้ามเพศสามารถเลือกใช้คำนำหน้านามและเพศในเอกสารทางการได้อย่างถูกต้องตามอัตลักษณ์เพศของตน
- การออกมาตรการคุ้มครองจากการเลือกปฏิบัติในสถานที่ทำงานและสถานศึกษา เพื่อป้องกันการถูกกีดกันและการถูกปฏิบัติอย่างไม่เป็นธรรม
- การขยายสิทธิด้านบริการสุขภาพให้ครอบคลุมบริการสุขภาพเพื่อการยืนยันเพศ (Gender-Affirming Care) ในระบบหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า
- การจัดสวัสดิการสำหรับผู้สูงอายุที่เป็นคนข้ามเพศเพื่อรองรับความต้องการเฉพาะและลดความเปราะบางในวัยชรา
- การตรากฎหมายหรือมาตรการป้องกันอาชญากรรมจากความเกลียดชัง (Hate Crimes) ที่มุ่งทำร้ายคนข้ามเพศโดยเฉพาะ

นอกจากนั้น ควรเน้นการแสวงหาแหล่งทุนสนับสนุนสำหรับงานสื่อสารสาธารณะ เช่น การผลิตสื่อรณรงค์เพื่อสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับคนข้ามเพศในสังคมวงกว้าง ปัจจุบันงบประมาณด้านการสื่อสารเพื่อเปลี่ยนทัศนคติเกี่ยวกับความหลากหลายทางเพศยังมีจำกัด และเป็นความท้าทายที่ควรได้รับการแก้ไขอย่างเป็นระบบ การสนับสนุนในมิติเหล่านี้จะช่วยยกระดับสถานะของคนข้ามเพศในสังคมไทยและลดภาระขององค์กรคนข้ามเพศที่ปัจจุบันต้องต่อสู้ในหลายประเด็นด้วยทรัพยากรจำกัดของตนเอง

4.3 ความร่วมมือกับสื่อและองค์กรกำกับสื่อเพื่อขับเคลื่อนการยอมรับความหลากหลายทางเพศ

ควรสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับทีมสื่อมวลชนและองค์กรกำกับดูแลสื่อ เช่น คณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ (กสทช.) และสภาการสื่อมวลชนแห่งชาติ เพื่อร่วมขับเคลื่อนประเด็นคนข้ามเพศและเพศหลากหลาย โดยมุ่งเผยแพร่ข้อมูลที่ถูกต้องและมุมมองเชิงสร้างสรรค์ พร้อมทั้งย้ำให้สื่อสะท้อน “ความหลากหลายของประสบการณ์และอัตลักษณ์ ของคนข้ามเพศ” ไม่ยึดติดภาพจำแบบทวิเพศ (ชาย-หญิง) หรือภาพลักษณ์ตายตัว แต่เปิดพื้นที่ให้เห็นความหลากหลายของอัตลักษณ์ การแสดงออกทางเพศสภาพ และอัตลักษณ์ทับซ้อน (Intersectionality) ของคนข้ามเพศในบริบทต่าง ๆ ของสังคมไทย

การทำงานร่วมกับสื่ออย่างใกล้ชิดจะช่วยลดการนำเสนอที่เป็นอคติและส่งเสริมให้สื่อมีความเข้าใจ ประเด็น รสนิยมทางเพศ อัตลักษณ์ทางเพศ การแสดงออกทางเพศสภาพและคุณลักษณะทางเพศ (SOGIESC) มากขึ้น นอกจากนี้ ควรมียุทธศาสตร์การสื่อสารสาธารณะที่ต่อเนื่อง เพื่อให้สังคมตระหนักถึงปัญหา และช่องว่างความเหลื่อมล้ำที่คนข้ามเพศเผชิญในมิติต่าง ๆ (เช่น การเข้าถึงบริการสุขภาพ การถูกเลือกปฏิบัติ ในอาชีพ การเผชิญความรุนแรงทุกรูปแบบในสังคมไทย เป็นต้น) ยุทธศาสตร์การสื่อสารที่มีพลังและข้อเท็จจริง จะช่วยให้ผู้กำหนดนโยบายและภาคีใหม่ ๆ ตระหนักถึงประเด็นเหล่านี้ และเข้ามาสนับสนุนงานขององค์กร คนข้ามเพศมากขึ้นในระยะยาว ไม่ว่าจะในรูปแบบของทรัพยากร เงินทุน หรือการออกแบบนโยบายที่ครอบคลุม ประเด็นความหลากหลายทางเพศ การสร้างเครือข่ายกับสื่อมวลชนจึงเป็นปัจจัยสำคัญในการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของสังคมและส่งเสริมการยอมรับคนข้ามเพศในวงกว้าง

4.4 การจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการสร้างการยอมรับต่อคนข้ามเพศ

เพื่อส่งเสริมความเข้าใจและการยอมรับความหลากหลายในสังคม ควรจัดกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วม โดยครอบคลุมประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

- แทรกเรื่องอัตลักษณ์ทับซ้อนในการจัดงานสาธารณะ: ภายในกิจกรรมรณรงค์ และการดำเนินโครงการด้านสุขภาวะคนข้ามเพศควรสอดแทรกการให้ความรู้เรื่อง “อัตลักษณ์ทับซ้อน” (Intersectionality) เพื่อสร้างความเข้าใจว่าบุคคลหนึ่งอาจมีอัตลักษณ์หลายด้านที่ส่งผลต่อประสบการณ์การถูกเลือกปฏิบัติที่แตกต่างกัน กิจกรรมในลักษณะนี้จะช่วยให้สังคมตระหนักว่า คนข้ามเพศหรือคนเพศหลากหลายยังอาจเผชิญความท้าทายอื่น ๆ เช่น เชื้อชาติ สัญชาติ ชนชั้นทางสังคม อาชีพ ความพิการ และความหลากหลายทางระบบประสาท (Neurodivergent) เป็นต้น นอกจากการถูกกดขี่จากอัตลักษณ์ทางเพศสภาพเพียงเท่านั้น
- ส่งเสริมความเข้าใจและการยอมรับในครอบครัว ควรดำเนินโครงการผ่านองค์กรชุมชน เพื่อสร้างความเข้าใจในหมู่พ่อแม่ และสมาชิกครอบครัวของบุคคลข้ามเพศ การมีส่วนร่วมของครอบครัว ถือเป็นปัจจัยสำคัญต่อสุขภาวะของคนข้ามเพศ งานวิจัยชี้ว่าการที่พ่อแม่ยอมรับบุตรหลานที่เป็นคนข้ามเพศและเพศหลากหลายสามารถเสริมสร้างความภาคภูมิใจในตนเองและความสุขในชีวิตของบุตร ขณะที่ การไม่ได้รับการยอมรับสัมพันธ์กับภาวะซึมเศร้าและความคิดฆ่าตัวตายที่เพิ่มขึ้นในวัยรุ่น ดังนั้น การทำงานเชิงรุกกับครอบครัวจะช่วยลดปัญหาความขัดแย้งภายใน และสร้างเครือข่ายสนับสนุนใกล้ชิดตัวให้แก่คนข้ามเพศ
- จัดเวิร์กช็อปและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในชุมชน จัดกิจกรรมอบรมหรือเวิร์กช็อปให้บุคคลข้ามเพศ และเพศหลากหลายได้พบปะแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ระหว่างกัน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ ซึ่งกันและกัน กิจกรรมในลักษณะกลุ่มพูดคุยหรือแบ่งปันประสบการณ์ในพื้นที่การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ที่ปลอดภัยและไม่ตัดสินจะช่วยเสริมพลัง (Empower) ให้กับคนข้ามเพศให้สามารถพัฒนาศักยภาพ และตระหนักถึงพลังจากข้างในของตัวเองได้

- ใช้สื่อและเครื่องมือทางวัฒนธรรมในการเชื่อมโยง: ใช้กิจกรรมทางศิลปวัฒนธรรมเป็นสื่อกลางในการสื่อสารเพื่อความเข้าใจ เช่น การจัดนิทรรศการที่บอกเล่าเรื่องราวและประสบการณ์ของคนข้ามเพศและเพศหลากหลาย กรณีตัวอย่างคือ นิทรรศการของมิวเซียมสยาม ที่เปิดรับสิ่งของและเรื่องราวความทรงจำของบุคคลหลากหลายทางเพศมาจัดแสดง ซึ่งเป็นการเปิดพื้นที่ให้สาธารณชนได้เรียนรู้ผ่านประสบการณ์ชีวิตของกลุ่มหลากหลายทางเพศ ผลที่ได้คือสังคมเกิดความเข้าใจความแตกต่างหลากหลายและเปิดใจยอมรับมากขึ้น กิจกรรมเชิงวัฒนธรรมลักษณะนี้ สร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนทั่วไป และทำให้ประเด็นคนข้ามเพศเข้าถึงผู้คนได้อย่างลึกซึ้ง ผ่านพลังของศิลปะและความทรงจำร่วมกัน

4.5 การพัฒนาแกนนำและความเข้มแข็งของเครือข่ายคนข้ามเพศอย่างยั่งยืน

ควรสร้างและพัฒนาแกนนำบุคคลข้ามเพศและเพศหลากหลายในพื้นที่ต่าง ๆ ทั่วประเทศ เพื่อให้เกิดเครือข่ายในระดับพื้นที่ที่เข้มแข็ง เชื่อมโยงกันเป็นโครงข่ายระดับภูมิภาค และระดับชาติ ซึ่งจะนำไปสู่การเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร และบริการสุขภาวะสำหรับคนข้ามเพศทุกคน การมีแกนนำในพื้นที่จะช่วยกระจายโอกาสและทรัพยากรลงสู่ชุมชนท้องถิ่น ลดช่องว่างระหว่างศูนย์กลางกับพื้นที่ห่างไกล ยกตัวอย่างเช่น การเปิดช่องทางให้เครือข่ายระดับเล็กหรือที่อยู่ห่างไกลได้รู้จักแหล่งทุนและข้อมูลสนับสนุนอย่างสม่ำเสมอ จะเพิ่มโอกาสให้องค์กรชุมชนเหล่านั้นเข้าถึงทรัพยากรที่จำเป็นต่อการทำงานในพื้นที่ได้มากขึ้น แม้ที่ผ่านมาองค์กรขนาดเล็กหรือองค์กรในพื้นที่ห่างไกลมักมีข้อจำกัดในการเข้าถึงทุนจากภาคสังคมหรือแหล่งทุนระหว่างประเทศก็ตาม การพัฒนาแกนนำทุกภูมิภาคจึงเป็นการสร้างความเข้มแข็งจากฐานรากให้กับขบวนการคนข้ามเพศทั้งระบบ

นอกจากนี้ควรมีมาตรการสนับสนุนคุณภาพชีวิตในการทำงานของแกนนำและนักกิจกรรมคนข้ามเพศในเครือข่ายอย่างเป็นธรรม เช่น การเยียวยาความทุกข์ใจและดูแลด้านสุขภาวะองค์กรรวม การจัดสวัสดิการพื้นฐาน และการสร้างเส้นทางความก้าวหน้าในอาชีพสำหรับนักกิจกรรมเหล่านี้ ปัจจุบันพบว่ายังขาดการสนับสนุนด้านสุขภาวะและสวัสดิการแก่ผู้ที่เป็นด่านหน้าในการขับเคลื่อนงานเพื่อคนข้ามเพศอย่างเพียงพอ เพื่อป้องกันภาวะหมดไฟ (Burnout) และรักษากำลังคนสำคัญให้อยู่ในขบวนการได้อย่างต่อเนื่อง ดังนั้นองค์กรที่ทำงานด้านสุขภาวะคนข้ามเพศทุกภาคส่วนจำเป็นต้องได้รับการจัดสรรงบประมาณเพื่อพัฒนาศักยภาพบุคลากร การจัดระบบบริหารที่ดีภายในองค์กร ตลอดจนการจัดสวัสดิการพื้นฐานแก่ทีมงาน ซึ่งล้วนเป็นปัจจัยสำคัญที่จะช่วยให้องค์กรคนข้ามเพศสามารถวางแผนระยะยาวได้ยืดหยุ่นและรับมือกับความเปลี่ยนแปลงได้อย่างมีประสิทธิภาพ การลงทุนในทรัพยากรมนุษย์ของเครือข่ายคนข้ามเพศจึงเป็นรากฐานของความยั่งยืนในอนาคต

สุดท้ายควรมีการวางแผนการสืบทอดและส่งต่อผู้นำรุ่นใหม่ในเครือข่าย เพื่อให้การทำงานมีความต่อเนื่อง ด้วยการสนับสนุนให้แกนนำรุ่นปัจจุบันถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์แก่คนรุ่นใหม่ผ่านการให้คำปรึกษา (Mentorship) และการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการที่ต่อเนื่อง การสร้างเส้นทางอาชีพที่มั่นคงสำหรับนักกิจกรรมรุ่นใหม่จะทำให้ขบวนการคนข้ามเพศมีคนรุ่นถัดไปมาสืบทอดอย่างไม่ขาดช่วง

มีข้อมูลเชิงประจักษ์ว่าการเสริมพลังศักยภาพของนักกิจกรรมคนข้ามเพศจะช่วยให้พวกเขาขับเคลื่อนงานได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น และยังช่วยลดช่องว่างความสามารถระหว่างองค์กรใหญ่กับองค์กรเล็กในขบวนการลงได้ ดังนั้น การสร้างระบบหนุนเสริมที่ใช้วัฒนธรรมอำนาจร่วม และระมัดระวังเรื่องการใช้อำนาจแบบบนลงล่างในเครือข่ายคนข้ามเพศจึงเป็นสิ่งจำเป็นที่หน่วยงานผู้สนับสนุนควรคำนึงถึง เพื่อให้เกิดความยั่งยืนของเครือข่ายอย่างแท้จริง

4.6 ความปลอดภัยในโลกดิจิทัลและการคุ้มครองข้อมูล (Digital Safety & Data Privacy)

โลกดิจิทัลเป็นพื้นที่สำคัญของการเรียนรู้ การสื่อสาร และการรวมกลุ่มของคนข้ามเพศ แต่ขณะเดียวกันก็เป็นพื้นที่ที่มีความเสี่ยงสูงต่อการคุกคาม การใช้ความรุนแรงทางวาจา การเปิดเผยข้อมูลส่วนบุคคลโดยไม่ได้รับความยินยอม และการโจมตีจากกลุ่มต่อต้านความหลากหลายทางเพศ ความไม่ปลอดภัยในโลกออนไลน์ส่งผลโดยตรงต่อสุขภาวะทางจิตใจ ความรู้สึกปลอดภัย และการมีส่วนร่วมทางสังคมของคนข้ามเพศ โดยเฉพาะแกนนำ นักกิจกรรม และผู้ทำงานด้านสิทธิมนุษยชน ดังนั้น ภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรสนับสนุนการพัฒนาทักษะด้านความปลอดภัยดิจิทัล การรู้เท่าทันสื่อ และการจัดการข้อมูลส่วนบุคคลอย่างปลอดภัย ทั้งในระดับปัจเจกและระดับองค์กร เพื่อให้คนข้ามเพศสามารถใช้พื้นที่ดิจิทัลได้อย่างมั่นใจและมีศักดิ์ศรี

ในระดับโครงสร้างควรพัฒนามาตรการคุ้มครองข้อมูลที่คำนึงถึงบริบทเฉพาะของคนข้ามเพศ โดยเฉพาะการรับรองสิทธิในการขอให้ลบหรือจำกัดการเข้าถึงข้อมูล (Right to be Forgotten) เกี่ยวกับเพศกำเนิดหรือประวัติการเปลี่ยนผ่านทางเพศออกจากฐานข้อมูลสาธารณะที่ไม่จำเป็น เพื่อป้องกันการเปิดเผยอัตลักษณ์ทางเพศสภาพโดยไม่ยินยอม นอกจากนี้ ควรมีกฎการคุ้มครองการถูกลู่ผ่านโลกดิจิทัล (Cyberbullying Protection) ที่เข้มข้นและรวดเร็ว ทั้งในเชิงกฎหมายและการบังคับใช้ เพื่อจัดการกับการใช้สื่อที่สร้างความเกลียดชัง (Hate Speech) การคุกคามทางเพศ และความรุนแรงออนไลน์ต่อคนข้ามเพศและเพศหลากหลายอย่างมีประสิทธิภาพ การสร้างระบบคุ้มครองดังกล่าวไม่เพียงช่วยลดความรุนแรงในโลกดิจิทัลแต่ยังเป็นเงื่อนไขสำคัญในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของคนข้ามเพศในสังคมอย่างเท่าเทียม

4.7 การบูรณาการการทำงานระหว่างหน่วยงาน และเครือข่ายความร่วมมือ

ควรมีการพัฒนาแผนที่การทำงานของเครือข่ายบุคคลข้ามเพศและเพศหลากหลายในปัจจุบันเพื่อรวบรวมข้อมูลว่าแต่ละหน่วยงาน หรือเครือข่ายทำกิจกรรมใดอยู่บ้าง จากนั้นใช้ข้อมูลนี้ในการบูรณาการความร่วมมือระหว่างหน่วยงาน และเครือข่ายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องให้ทำงานส่งเสริมกันอย่างมีประสิทธิภาพและไม่ซ้ำซ้อน ภาครัฐ องค์กรผู้ให้ทุน ภาคเอกชน และองค์กรภาคประชาสังคมควรทำงานร่วมกันอย่างใกล้ชิดในลักษณะ หุ่นส่วนข้ามภาคส่วน หรือ Multi-Sectoral Partnership เพื่อเชื่อมโยงเครือข่ายของทำงานด้านสุขภาวะคนข้ามเพศทั้งในระดับประเทศและระดับนานาชาติเข้าด้วยกัน ความร่วมมือนี้จะช่วยลดช่องว่างในการทำงาน เกิดการกระจายทรัพยากรที่เป็นธรรมยิ่งขึ้น อีกทั้งยังเป็นการเสริมพลังต่อรองให้แก่เครือข่ายคนข้ามเพศในการผลักดันประเด็นของตนบนเวทีนโยบายในระดับมหภาคได้อีกด้วย

ควรมีกลไกหรือเวทีประสานงานร่วมระหว่างหน่วยงานอย่างสม่ำเสมอ เช่น การประชุมหรือสัมมนาประจำปี ที่เชิญทั้งตัวแทนเครือข่ายคนข้ามเพศ องค์กรสนับสนุนในพื้นที่ และผู้แทนจากแหล่งทุนระดับชาติ/นานาชาติมาพบปะพูดคุยและวางแผนการทำงานร่วมกัน ตลอดจนช่องทางสื่อสารออนไลน์กลาง (เช่น แพลตฟอร์มข้อมูลทุนหรือระบบฐานข้อมูลกลาง) ที่องค์กรต่าง ๆ สามารถเข้าถึงข่าวสารทุนและทรัพยากรสนับสนุนได้สะดวกยิ่งขึ้น การรณรงค์สื่อสารสร้างความตระหนักรู้ในสังคมวงกว้างเกี่ยวกับประเด็นคนข้ามเพศ ก็ควรดำเนินควบคู่กันไปในทุกภาคส่วน ซึ่งจะช่วยให้สาธารณะและหน่วยงานที่ยังไม่ได้มีส่วนร่วม ได้ตระหนักและเข้ามาสนับสนุนมากขึ้นทั้งในรูปแบบทรัพยากรและการกำหนดนโยบายที่เกี่ยวข้อง การเชื่อมโยงบูรณาการเครือข่ายทุกภาคส่วนเข้าด้วยกันจะก่อให้เกิด ระบบนิเวศ (Ecosystem) ที่สนับสนุนการทำงานของขบวนการคนข้ามเพศอย่างรอบด้านและยั่งยืน แนวทางนี้ไม่เพียงเป็นประโยชน์ต่อคนข้ามเพศเท่านั้น แต่ยังสะท้อนถึงความมุ่งมั่นของประเทศไทยในการเคารพสิทธิมนุษยชนและส่งเสริมความเท่าเทียมทางเพศในระดับสากลอีกด้วย การลงทุนลงแรงในสุขภาพของคนข้ามเพศวันนี้จึงเท่ากับการสร้างอนาคตที่ทุกคนไม่ว่าจะมีอัตลักษณ์ทางเพศสภาพ การแสดงออกทางเพศสภาพ และคุณลักษณะทางเพศอย่างไร สามารถมีคุณภาพชีวิตที่ดีและมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนสังคมไทยได้อย่างเต็มศักยภาพต่อไป

หมวดที่ 5 ระบบการติดตามความก้าวหน้า และประสบความสำเร็จ

ธรรมนูญสุขภาพของคนข้ามเพศฉบับนี้มีกำหนดอายุ 5 ปี และจะได้รับการปรับปรุงให้สอดคล้องกับบริบททางสังคม นโยบาย และสถานการณ์สุขภาพของคนข้ามเพศและเพศหลากหลายที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ เพื่อให้ธรรมนูญเป็น “เครื่องมือที่มีชีวิต” ที่สะท้อนเสียงของชุมชนและตอบสนองต่อความเป็นจริงอย่างต่อเนื่อง

การติดตามความก้าวหน้าและประเมินผลสำเร็จของการดำเนินงานตามธรรมนูญ จะใช้แนวทางแบบมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน มีการกำหนดตัวชี้วัดความสำเร็จที่หลากหลายและสอดคล้องกับลักษณะของแต่ละหมวดประเด็น โดยครอบคลุมทั้งตัวชี้วัดเชิงนโยบาย เช่น การปรับปรุงหรือออกกฎหมายและนโยบายที่เกี่ยวข้อง ตัวชี้วัดเชิงบริการ เช่น ระดับการเข้าถึงบริการด้านสุขภาพ การศึกษา และสวัสดิการ และตัวชี้วัดเชิงสังคม เช่น การลดอคติ การเลือกปฏิบัติ และการยอมรับความหลากหลายทางเพศในสังคม

มุ่งเน้น “การสะท้อนร่วม” มากกว่าการประเมินเพื่อวัดผลลัพธ์ของการดำเนินงานเพียงเท่านั้น คณะกรรมการขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพคนข้ามเพศ (คขพ.) ภายใต้การสนับสนุนของสำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (สช.) ทำหน้าที่เป็นกลไกกลางในการประสานงานและจัดกระบวนการแลกเปลี่ยนข้อมูลความก้าวหน้า ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะจากทุกภาคส่วน ทั้งหน่วยงานรัฐ ภาคเอกชน ภาควิชาการ องค์กรภาคประชาสังคม และเครือข่ายชุมชนคนข้ามเพศทั่วประเทศ

คขพ.จะใช้กระบวนการติดตามแบบ “การเรียนรู้ร่วมกัน” ผ่านการจัดประชุมเชิงแลกเปลี่ยนและเวทีสะท้อนสถานการณ์ความก้าวหน้าเป็นระยะ (อย่างน้อยปีละหนึ่งครั้ง) กระบวนการเก็บข้อมูลจะใช้วิธีการที่หลากหลายควบคู่กัน ทั้งการจัดเวทีรับฟังความคิดเห็นจากชุมชนคนข้ามเพศในระดับพื้นที่ การสำรวจความคิดเห็นของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย การรวบรวมข้อมูลจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และการศึกษารายกรณี (Case Study) เพื่อให้ได้ข้อมูลที่รอบด้าน สะท้อนทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพของการดำเนินงานตามธรรมนูญ โดยเปิดโอกาสให้ทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและเครือข่ายจากภูมิภาคต่าง ๆ ร่วมแบ่งปันข้อมูลความสำเร็จ ปัญหาอุปสรรค และข้อท้าทาย ของการดำเนินงานในแต่ละหมวดประเด็น เพื่อให้เกิดความเข้าใจร่วมและกำหนดแนวทางปรับปรุงงาน ในระยะต่อไป

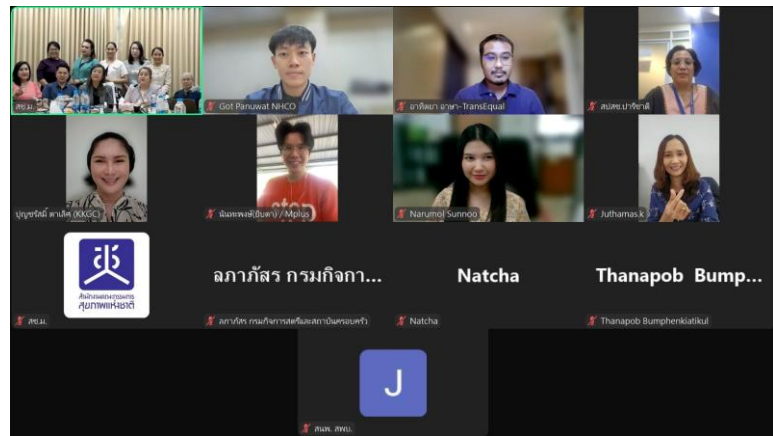
ข้อมูลจากกระบวนการดังกล่าวจะถูกรวบรวมและสังเคราะห์เป็น รายงานความก้าวหน้าประจำปีของธรรมนูญสุขภาพคนข้ามเพศ ซึ่งจะสะท้อนผลลัพธ์เชิงรูปธรรมของความร่วมมือระหว่างภาคีในมิติต่าง ๆ เช่น กฎหมายและสิทธิมนุษยชน การศึกษา สุขภาพ เศรษฐกิจ และสวัสดิการ รายงานนี้จะมีการเสนอต่อเวทีสมัชชาสุขภาพแห่งชาติ ตามวาระที่กำหนด และจะถูกเผยแพร่ ต่อสาธารณะใน “วันสากลแห่งการมองเห็นคนข้ามเพศ” (International Transgender Day of Visibility – TDOV) วันที่ 31 มีนาคม ของทุกปี เพื่อสื่อสารความก้าวหน้าและสร้างแรงสนับสนุนจากสังคมวงกว้าง ทั้งนี้ การจัดเก็บและสังเคราะห์ข้อมูล จะให้ความสำคัญกับการจำแนกข้อมูลตามกลุ่มย่อยที่หลากหลาย เช่น อายุ ภูมิภาค สถานะทางเศรษฐกิจและสังคม และอัตลักษณ์ทางเพศสภาพ เพื่อให้สามารถวิเคราะห์ความเหลื่อมล้ำเชิงโครงสร้างและออกแบบแนวทางแก้ไขปัญหาได้อย่างตรงจุด โดยยึดหลักการไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง

สำหรับงบประมาณดำเนินการติดตาม คชพ.จะร่วมกับ สช. และภาคีเครือข่าย จัดสรรงบประมาณอย่างโปร่งใส ครอบคลุมการพัฒนากระบวนการแลกเปลี่ยน การเก็บข้อมูล การเผยแพร่ผลลัพธ์และการจัดเวทีระดับภูมิภาค เพื่อให้ระบบการติดตามและประเมินผลเป็น “พื้นที่เรียนรู้ร่วมกัน” ที่ไม่ใช่เพียงการตรวจสอบผลลัพธ์ แต่เป็นการต่อยอดพลังของเครือข่ายและชุมชนในการสร้างความเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างสู่สังคมที่เท่าเทียมและยั่งยืนอย่างแท้จริง ซึ่งผลการติดตามและข้อค้นพบจากรายงานความก้าวหน้าประจำปีจะถูกนำไปใช้เป็นฐานข้อมูลในการทบทวน ปรับปรุง และพัฒนานโยบาย แผนงาน และแนวทางการดำเนินงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างต่อเนื่อง ผ่านกระบวนการหารือร่วมกับภาคีเครือข่ายและชุมชนคนข้ามเพศ เพื่อให้ธรรมนุษย์สุขภาวะคนข้ามเพศเป็น “เครื่องมือที่มีชีวิต” ที่สามารถตอบสนองต่อบริบทและความต้องการที่เปลี่ยนแปลงไปได้อย่างแท้จริง

ภาคผนวก

สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ

คำสั่งสำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ

ที่ ๑๗ /๒๕๖๘

เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพคนข้ามเพศ (คขพ.)

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๒๕ (๑) มาตรา ๒๗ (๒) (๕) มาตรา ๔๖ และมาตรา ๔๘ แห่งพระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๐ เพื่อให้เกิดกระบวนการพัฒนานโยบายสาธารณะแบบมีส่วนร่วมในการสนับสนุนและขับเคลื่อนการพัฒนากระบวนการด้านสุขภาพของคนข้ามเพศและบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศให้เกิดความคุ้มค่าและยั่งยืน โดยการมีส่วนร่วมกับกลไกหน่วยงานภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง เพื่อสนับสนุนและขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพคนข้ามเพศเป็นไปด้วยความเรียบร้อยผ่านเครื่องมือและกระบวนการนโยบายสาธารณะแบบมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน จึงแต่งตั้งคณะกรรมการขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพคนข้ามเพศ (คขพ.) เพื่อสนับสนุนและขับเคลื่อนงานให้เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรม มีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล โดยมีองค์ประกอบ หน้าที่และอำนาจ ดังนี้

๑. องค์ประกอบ

๑.๑	เลขาธิการคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ	ที่ปรึกษา
๑.๒	ผู้ช่วยศาสตราจารย์รณภูมิ สามัคคีคารมย์
คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์	ที่ปรึกษา
๑.๓	ผู้ช่วยศาสตราจารย์พูนพิศมัย สุวะใจ
นายกสมาคมเพื่อพัฒนาบริการสุขภาพคนข้ามเพศและเพศหลากหลาย (ประเทศไทย)	ที่ปรึกษา
๑.๔	นายชาติวุฒิ วังวล
คณะกรรมการกำกับทิศทางการลดความรุนแรงบนฐานเพศและสร้างเสริมสุขภาพกลุ่มบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ สสส.	ที่ปรึกษา
๑.๕	นายณชเล บุญญาภิสมภาร
สมาคมเพื่อพัฒนาบริการสุขภาพคนข้ามเพศและเพศหลากหลาย (ประเทศไทย)	ประธานกรรมการ
๑.๖	นายเดชิต ชาวบางพรหม
ผู้อำนวยการสำนักนโยบายสาธารณะเขตเมือง
สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ	รองประธานกรรมการ

/๑.๘ นางสาว...

- ๑.๗ นายรตี แต่สมบัติ กรรมการ
มูลนิธิเครือข่ายเพื่อนกะเทยเพื่อสิทธิมนุษยชน
- ๑.๘ นางสาวอาทิตย์ยา อาษา กรรมการ
เครือข่ายทอม ผู้ชายข้ามเพศ นอนไปนารี เพื่อความเท่าเทียม
- ๑.๙ นายสมพล สิทธิเวช กรรมการ
สมาคมอันต้ามันพาวเวอร์
- ๑.๑๐ นางสาวพัทตร์วิไล สหุณาฬุ กรรมการ
กลุ่มอินเตอร์เซ็กไทยแลนด์
- ๑.๑๑ นายฐิติภูณันท์ หนักบ้อ กรรมการ
มูลนิธิซิสเตอร์
- ๑.๑๒ นายภูเบศร์ ปานเพ็ชร กรรมการ
มูลนิธิเอ็มพลัส
- ๑.๑๓ นายนันทะพงษ์ ธรรมหมื่นยอง กรรมการ
มูลนิธิเอ็มพลัส
- ๑.๑๔ นายเจษฎาพร ทองงาม กรรมการ
กลุ่มพะยูนศรีตรัง
- ๑.๑๕ นายพนนัย ฤทธิวงศ์ กรรมการ
สมาคมฟ้าสีรุ้งแห่งประเทศไทย
- ๑.๑๖ นายปฎุขร์สมิ์ ตาเลิศ กรรมการ
ชมรมหลากหลายทางเพศ เมืองขอนแก่น
- ๑.๑๗ ผู้ช่วยศาสตราจารย์จิราภรณ์ อรุณาภูร กรรมการ
กุมารแพทย์เวชศาสตร์วัยรุ่น
หัวหน้าหน่วยบริการคลินิกเพศหลากหลาย เจนวิคลินิก โรงพยาบาลรามาริบัติ
- ๑.๑๘ ศาสตราจารย์อติวุธ ภูมิพมาศ กรรมการ
นายกสมาคมเพศศึกษาคลินิกและเวชศาสตร์ทางเพศ (ประเทศไทย)
- ๑.๑๙ นายธนภพ บำเพ็ญเกียรติกุล กรรมการ
ศูนย์เชี่ยวชาญเฉพาะทางด้านสุขภาพคนข้ามเพศ คณะแพทยศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ๑.๒๐ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ภควัต วิวัฒน์วเรษฐ กรรมการ
รองหัวหน้าสาขาวิชาจิตเวชศาสตร์ คณะแพทยศาสตร์
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
งานสุขภาพจิตคลินิก PSU Pride โรงพยาบาลสงขลานครินทร์

/๑.๒๑ นางสาว...

๑.๒๑	นางสาวพัทธรา ลีฬหรวงศ์ หน่วยวิจัยเพื่อขับเคลื่อนนโยบายสุขภาพ คณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล มหาวิทยาลัยมหิดล	กรรมการ
๑.๒๒	รองศาสตราจารย์กฤตยา อาชวนิจกุล นายกสมาคมนักวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล	กรรมการ
๑.๒๓	ผู้อำนวยการสถาบันเพื่อการวิจัยและนวัตกรรม ด้านเอชไอวี (IHRI)	กรรมการ
๑.๒๔	ผู้อำนวยการสำนักอนามัย กรุงเทพมหานคร หรือผู้แทนในตำแหน่งบริหาร	กรรมการ
๑.๒๕	ผู้อำนวยการสำนักการแพทย์ กรุงเทพมหานคร หรือผู้แทนในตำแหน่งบริหาร	กรรมการ
๑.๒๖	ผู้อำนวยการสำนักส่งเสริมการมีส่วนร่วม สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ	กรรมการ
๑.๒๗	ผู้อำนวยการสำนักส่งเสริมสุขภาพ กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข	กรรมการ
๑.๒๘	ผู้อำนวยการสำนักอนามัยการเจริญพันธุ์ กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข	กรรมการ
๑.๒๙	ผู้อำนวยการกองโรคเอดส์และโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข	กรรมการ
๑.๓๐	ผู้อำนวยการกองส่งเสริมความเสมอภาคระหว่างเพศ กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์	กรรมการ
๑.๓๑	นางสาวสุมาลี โดกทอง	กรรมการและเลขานุการ
๑.๓๒	นายศิริวิทย์ กมลธรรมศิษฐ์ นักวิชาการ สำนักนโยบายสาธารณะเขตเมือง สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๑.๓๓	นายปานิสร่า สุกุลพิชัยรัตน์	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

๒. หน้าที่และอำนาจ

๒.๑ ศึกษาแนวทางและออกแบบนโยบายในการพัฒนาระบบบริการสุขภาพที่ครอบคลุม และตอบสนองต่อความต้องการของคนข้ามเพศและบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ

/๒.๒ ประสาน...

๒.๒ ประสานงานในระดับนโยบาย สร้างการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน รวมถึงหน่วยงานรัฐ ภาคประชาสังคม และผู้ให้บริการสุขภาพ เพื่อพัฒนาข้อเสนอเชิงนโยบายที่สนับสนุนสิทธิด้านสุขภาพ ของคนข้ามเพศ และการพัฒนาธรรมาภิบาลสุขภาพของคนข้ามเพศ

๒.๓ พัฒนาข้อเสนอเชิงนโยบาย วางเป้าหมายและกำหนดแนวทาง การจัดหางบประมาณ และทรัพยากร เพื่อสนับสนุนและติดตามความก้าวหน้าการดำเนินงานพัฒนาระบบบริการด้านสุขภาพ ของคนข้ามเพศและบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศให้เกิดความคุ้มค่าและยั่งยืน

๒.๔ พัฒนาตัวชี้วัดเพื่อประเมินผล การทำงานร่วมกันของทุกภาคส่วน และนำเสนอ แนวทางขับเคลื่อนที่มีส่วนร่วม เพื่อให้เกิดการพัฒนาบริการสุขภาพคนข้ามเพศอย่างเป็นรูปธรรมและยั่งยืน

๒.๕ ดำเนินการอื่น ๆ ตามที่สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ มอบหมาย เพื่อส่งเสริมสิทธิด้านสุขภาพของคนข้ามเพศให้เกิดขึ้นอย่างเป็นระบบและเป็นธรรม

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๒๘ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๘

(นายสุเทพ เพชรมาก)

เลขาธิการคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ

สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ

คำสั่งสำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ

ที่ ๕๒ / ๒๕๖๘

เรื่อง แก้ไขเพิ่มเติมคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพคนข้ามเพศ (คพพ.)

ตามคำสั่งคณะกรรมการขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพคนข้ามเพศ (คพพ.) ที่ ๑๗/๒๕๖๘ ลงวันที่ ๒๘ มีนาคม ๒๕๖๘ เพื่อสนับสนุนและขับเคลื่อนงานให้เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรม มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล โดยมีองค์ประกอบ หน้าที่และอำนาจ

เพื่อให้เกิดการดำเนินงานเป็นไปด้วยความเรียบร้อย จึงขอแก้ไขชื่อหน่วยงาน หน้าที่และอำนาจ และเพิ่มเติมรายชื่อคณะทำงานของคณะกรรมการขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพคนข้ามเพศ (คพพ.) ดังต่อไปนี้

๑. แก้ไขหน่วยงานคณะกรรมการ

จากข้อ ๑.๑๐ นางสาวพัทรวีไล สหุณาฬ อินเทอร์เน็ตเชียงใหม่

แก้ไขเป็น ไทยอินเทอร์เน็ตเชียงใหม่

จากข้อ ๑.๑๒ นายภูเบศร์ ปานเพชร มูลนิธิเอ็มพลัส

แก้ไขเป็น สมาคมฟ้าสีรุ้งแห่งประเทศไทย

จากข้อ ๑.๒๔ ผู้อำนวยการสำนักอนามัย กรุงเทพมหานคร

แก้ไขเป็น นางกนกรัตน์ เลิศไตรภพ สำนักงานโรคติดต่อทางสาธารณสุข สำนักอนามัย กรุงเทพมหานคร

๒. แก้ไขตำแหน่งคณะกรรมการ

จากข้อ ๑.๓๒ นายศิริวิทย์ กมลธรรมศิษฐ์

นักวิชาการ สำนักนโยบายสาธารณะเขตเมือง สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ

แก้ไขเป็น ผู้เชี่ยวชาญด้านนโยบายสุขภาพคนข้ามเพศ

๓. เพิ่มเติมคณะกรรมการ

นายกฤติมา สมิตีพล

กรรมการ

ผู้เชี่ยวชาญด้านนโยบายสุขภาพคนข้ามเพศ

นางสาวสไบทอง สอนสมสุข

กรรมการ

ผู้เชี่ยวชาญด้านนโยบายกฎหมาย และเยาวชน Youth lead

นางสาวทิพย์ไพลิน คำดี

กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

นักวิชาการ สำนักนโยบายสาธารณะเขตเมือง สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ

/๔. เพิ่มเติม...

๔. เพิ่มเติมหน้าที่และอำนาจ

ข้อ ๒.๖ สามารถแต่งตั้งคณะกรรมการหรือคณะทำงานเพื่อดำเนินการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง
ตามความจำเป็น

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๑๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๘

(นายสุเทพ เพชรมาก)

เลขาธิการคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ

